

SALON HYVINVOINTIRAPORTTI 2023

Sisällysluettelo

Johdanto	3
1. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen viitekehys	4
1.1 Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet kunnassa	4
1.2 Hyvinvointitietojen kerääminen ja HYTE-kerroin	4
1.3 Strategiset linjaukset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmasta.....	6
1.4. Terveyden edistämisen aktiivisuus Salossa	8
2 Väestön hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä	9
2.1. Väestö- ja perherakenne	9
2.2. Asuminen	11
2.3 Koulutus ja työllisyys	14
3 Hyvinvointisuunnitelman toteutuminen vuonna 2023	18
3.1 Osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen.....	18
3.2 Turvallinen ja viihtyisä elinympäristö.....	20
3.3 Terveellisten elin- ja elämäntapojen edistäminen.....	25
4 Salon hyte-työn haasteet ja vahvuudet 2023	40
5 Liitteet	41

Kannen kuva: Vuoden 2023 Taiteiden yö:n taidetyöpaja kaupungintalolla

Johdanto

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on laaja-alaista kaikkia hallinnonaloja velvoittavaa terveyteen ja hyvinvointiin sekä niiden taustatekijöihin vaikuttamista sekä suunnitelmallista voimavarojen kohdentamista. Laajan hyvinvointikertomuksen sekä vuosittaisen hyvinvointiraportin tarkoitus on hyvinvointitiedon tuottaminen, analysointi ja kehittäminen. Vuosittainen hyvinvointiraportti antaa kuvan toiminnan suunnasta.

Raportointivuosi 2023 on ensimmäinen vuosi, jolloin sosiaali-, terveys- ja vanhuspalvelut eivät ole enää olleet osa kaupungin toimintaa toimintojen siirryttyä Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle vuoden alussa. Muutos on valtavan suuri ja sen onnistumista ei voida vielä ensimmäisen toimintavuoden perusteella arvioida. Yhdyspintatyössä kunnan ja hyvinvointialueen välillä on päästy liikkeelle ja esim. elintapaohjauksen sekä mielen hyvinvoinnin edistämistyön osalta kehittämistyö on ollut tiivistä. Myös järjestöillä on laaja-alainen rooli hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä ja kaupunki tukee tätä työtä eri tavoin ja myös hyvinvointialue tukee omalta osaltaan järjestöjen toimintaa.

Vuosille 2022-2025 hyväksyttyä hyvinvointisuunnitelmaa raportoidaan nyt toista kertaa. Vuoden kuluttua tehtävä laaja hyvinvointikertomus on viimeinen käynnissä olevaa valtuustokautta koskeva raportointi ja siinä käsitellään koko valtuustokauden osalta tehtyä työtä. Tässä raportissa kerrotaan, miten tavoitteet ovat toteutuneet vuoden 2023 osalta.

Loppukeväällä 2024 salolaisen aikuisväestön terveydestä, hyvinvoinnista ja palvelujen käytöstä saadaan ensimmäistä kertaa laaja-alaista tietoa kaupungin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL) tilaaman Terve Suomi -tutkimuksen tulosten valmistuttua. Tiedot kerättiin loppuvuonna 2023 ja alkuvuonna 2024 kyselylomakkein. Tutkimukseen kutsuttiin mukaan 2800 salolaista ja siihen osallistui 1292 kaupunkilaista. Salon vastausprosentti 46,7 % on THL:n arvion mukaan varsin hyvä ja parempi kuin koko aiemmin toteutetun koko Suomen Terve Suomi kyselyn vastausaktiivisuus, joka oli 46,3 %.

Terve Suomi-tutkimuksen tulokset ovat tarkasteltavissa iän ja sukupuolen sekä koulutusryhmän mukaan. Tutkimustuloksia hyödynnetään vuonna 2025 alkavan valtuustokauden hyvinvointisuunnitelman valmistelussa, joka tulee sisältämään myös lasten ja nuorten sekä ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmat. Nämä kaikki kunnalla on lain mukaan oltava.

Kuntien ja hyvinvointialueiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimilla ja niissä onnistumisella on suuri vaikutus kunnan asukkaiden hyvinvointiin, toimintakyvyn ylläpitoon ja toimintakykyisenä ikääntymiseen.

1. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen viitekehys

1.1 Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet kunnassa

Kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kunnan tärkeimpiä tehtäviä alueen elinvoimaisuuden kehittämisen rinnalla. Hyvinvoinnin edistämistyötä on Salossa saatu tiiviimmin osaksi kaupunkistrategiaa ja kaupungin talouden ja toiminnan suunnittelua, mutta yhteyttä voidaan edelleen tiivistää. Salon uudessa vuoteen 2030 etenevässä kaupunkistrategiassa kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen on keskeisesti esillä. Strategian toteutumisen mittaamiseen tarkoitettut mittarit on hyväksytty valtuustossa 4.9.2023 § 23 ja toimeenpanosuunnitelma tarkastetaan vuosittain talousarviokäsittelyn yhteydessä.

Kunnan lakisääteisenä tehtävänä on raportoida kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä toteutetuista toimenpiteistä kunnanvaltuustolle vuosittain. Kunnanvaltuustolle on valmisteltava laajempi hyvinvointikertomus kerran valtuustokaudessa. Laaja hyvinvointikertomus ja –suunnitelma ovat kehys, joka linjaa ehkäisevää työtä ja varhaista puuttumista. Kunnan tehtävänä on luoda edellytyksiä tälle työlle.

Hyvinvoinnin käsitettä voidaan määritellä sekä yksilötason että yhteisötason näkökulmasta. Yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat mm. elinolot, työllisyys ja työolot sekä toimeentulo. Yksilöllisen hyvinvoinnin osatekijöiksi taas luetaan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma. Väestön hyvinvointi on kehittynyt myönteiseen suuntaan, mutta siitä huolimatta väestöryhmien väliset terveyserot eivät ole kaventuneet. Koulutustaustalla ja tulotasolla on edelleen selkeä yhteys väestön välisiin terveyseroihin.

Hyvinvoinnin edistämistyötä tehdään Salossa läpi koko kaupungin organisaation ja paljon myös poikkihallinnollisesti. Työtä ohjaavat kaupunginhallitus ja sen alaisuudessa toimiva hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ohjausryhmä sekä kaupungin sisäinen hyte-työryhmä. Sisäisen ryhmän alaisuudessa toimivat lasten ja nuorten ravitsemuksen edistämisen yhteistyöryhmä, ikääntyneiden ravitsemuksen yhteistyöryhmä sekä ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön yhteistyöryhmä, joissa kaikissa myös Varhan edustajat ovat mukana ja lisäksi erityisesti viimeisessä laaja joukko eri tahojen asiantuntijoita.

Aiemmin kaupungin terveys-, sosiaali- ja vanhuspalvelujen järjestämistä toiminnoista kaupungille jäivät vuoden vaihteessa lakisääteisesti ehkäisevän päihdetyön järjestäminen ja sekä maahanmuuttajien kotouttaminen ja ei-lakisääteisesti kaupungin ikäkeskustoiminta ja osittain myös sosiaali- ja terveyslautakunnan aiemmin jakamien avustusten jako. Osa yhdistyksistä saa jatkossa avustuksensa hyvinvointialueelta. Mainituista toiminnoista ehkäisevästä päihdetyöstä siirrettiin yksi vakanssi terveyspalveluilta yhteisöpalveluille ja samassa yhteydessä lisättiin tehtävään ehkäisevä mielenterveystyö. Kotoutustoimintaa toteutetaan määräaikaisena työnä sekä hanketyönä ja myös ikäkeskustoimintaa toteutetaan valtion perintörahoilla määräaikaisena työnä. Avustukset nimettiin hyvinvoinnin edistämisen avustuksiksi ja ne myöntää kaupunginhallitus.

Kaupungin oman toiminnan lisäksi hyvinvoinnin edistämistyötä tehdään monissa yhdistyksissä ja yhteisöissä sekä seudullisena yhteistyönä.

1.2 Hyvinvointitietojen kerääminen ja HYTE-kerroin

Vuosittaiseen hyvinvointiraporttiin kootaan tietoa kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä niihin liittyvistä tekijöistä. Hyvinvointitiedot ja tilastotiedot raporttiin on kerätty valtakunnallisesta tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet:istä (sotkanet.fi), kouluterveyskyselyistä (toteuttaja THL), TEA-viisarikyselyistä (toteuttaja THL) sekä osin eri palveluiden omista tilastoista ja palveluiden käyttämistä ohjelmista. Lisäksi raporttiin on kirjattu tietoja eri palveluiden toteuttamista toimenpiteistä, joilla on tuettu kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä. Toimenpiteet on hyväksytty vuoden 2022-2025 hyvinvointisuunnitelmassa.

Sotkanet tarjoaa kaikista Suomen kunnista keskeisiä väestön hyvinvointia ja terveyttä koskevia tilastotietoja vuodesta 1990 alkaen. Sotkanetistä voit hakea sosiaali- ja terveysalaan liittyviä tietoja alueittain, esimerkiksi kunnittain, hyvinvointialueittain ja koko maan tasolla. Tiedot ovat saatavissa sekä lukumäärätietoina että väestöön suhteutettuina indikaattoreina. Sotkanet on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämä palvelu.

HYTE-kerroin

Kunnalle keskeisiä hyvinvointitietoja ovat ns. HYTE-kertoimeen valitut prosessi-indikaattorit ja tulosindikaattorit, joiden tulosten perusteella kunnalle myönnetään ei-korvamerkittyä valtionosuutta, jota Salo sai vuonna 2023 908 771 € ja asukasta kohti n. 18 €. HYTE-perustein kuntien kesken jaetaan 100 miljoonaa euroa eli keskimäärin 18,23 euroa asukasta kohti. Vaihteluväli on noin 7,50 eurosta 22 euroon. Keskimäärin kunnille jaetaan valtionosuutta noin 640 euroa asukasta kohti vuonna 2023. HYTE:n perusteella siitä määräytyy vajaa 3 prosenttia. (Kuntaliitto)

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin on kannustin, joka määrittää kuntien valtionosuuden osaksi niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Tällä rahalla halutaan varmistaa kuntien aktiivinen toiminta hyte-työssä myös hyvinvointialueuudistuksen jälkeen. Valtionosuuden lisäosan suuruus määräytyy kahdenlaisten indikaattorien perusteella: toimintaa kuvaavista prosessi-indikaattoreista ja tuloksia kuvaavista tulosindikaattoreista. Yhteensä näitä indikaattoreita on 21 ja niitä voidaan arvioida ja vaihtaa määrääjain.

Salo sijoittuu vertailukuntiinsa nähden huonoiten, kun lasketaan yhteen prosessi- ja tulosindikaattoreiden keskiarvot asteikolla 0 -100 vuonna 2023. Parhaan tuloksen vertailukunnista saa Hämeenlinna.

HYTE-kerroin 0-100 Salo ja vertailukaupungit	2023
Hämeenlinna	72
Kotka	67
Kouvola	71
Mikkeli	69
Rauma	67
Salo	63
Seinäjoki	70

taulukko 1. HYTE-kerroin Salo ja vertailukaupungit 2023 (Sotkanet)

Alla olevassa taulukossa ovat koottuna HYTE-kertoimen tulosindikaattorit Salon osalta. Vuoden 2023 osalta vain kouluterveyskyselyn tulokset ovat saatavilla. Nuorten ylipaino on vähentynyt vuosien 2021-2023 välillä, mutta samanaikaisesti koettu terveydentila on huonontunut. Salon tulosindikaattoreita on vertailtu vertailukuntiin myöhempänä tässä raportissa.

Salo tulosindikaattorit		2021	2022	2023
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	yht.	298	280	
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	yht.	24,4		26,9
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä	yht.	9,8	10	
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25 - 64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä	yht.	1,9	1,8	
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä	yht.	7,7	7,5	
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista	yht.	21,8		17,7
taulukko 2. HYTE-kertoimen tulosindikaattorit eri vuosina Salon osalta (Sotkanet)				

SALO, prosessi-indikaattorit asteikolla 0-100	2021	2022	2023
Koulussa noudatetaan Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä	42	42	
Koulussa on pitkät liikuntavälitunnit	75	75	
Kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin edistämisen tarkastus	95	95	
Kunnan palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnetään asukasraateja ja foorumeja	100	100	100
Kunnan talousarviossa ja taloussuunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista	100	100	100
Kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen	0	0	0
Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille	100	100	
Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, suunnittelija tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä	100	100	100
Kunnassa toimii liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä	100	100	
Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen	100	100	
Kunta madaltaa kulttuuriin osallistumisen kynnyksiä	0	0	0
Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain kunnan hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa kertomuksessa	100	100	
Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten vaikutusten ennakoarviointiin	100	0	
Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seurataan koko koulussa	84	84	
Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista	100	100	100

taulukko 3. HYTE-kertoimen prosessi-indikaattorit eri vuosina Salon osalta (Sotkanet)

Taulukon 3 indikaattorien arvoista heikoin liittyy perusopetuksen TEA-viisarikyselyn tuloksiin. Kyselyssä perusopetuksen rehtoreista vain 42 % on arvioinut, että koulussa noudatetaan vuonna 2017 annettua kouluruokailusuositusta. Vastakkaisen arvion tehneet rehtorit ovat saattaneet todeta, että koska esim. välipaloja ei Salon kouluissa suosituksen mukaisesti tarjota, niin suositusta ei noudateta. Suositus on laaja, mutta kysymykseen voi vastata vain kyllä tai ei. Liikuntavälitunteja on vain osassa kouluista.

Tarkastuslautakunnan arviointitavoitteissa ei ole tähän asti arvioitu kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutumista, mutta tarkastuslautakunnan kanssa on sovittu, että vuoden 2024 arviointikertomuksesta alkaen arviointi aloitetaan.

Salossa ei ole ollut kulttuuriluotsi-toimintaa, jonka avulla kulttuuriin osallistumista madalletaan, mutta valtion perintövaroin toiminta käynnistyy ainakin määräaikaisesti vuoden 2024 aikana.

1.3 Strategiset linjaukset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmasta

Salon kaupungin vuosien 2023-2030 strategian (kaupunginvaltuusto 12.12.2022 § 106) päämäärät ovat Elinvoimainen Salo, Hyvinvoiva Salo ja Kestävän talouden Salo. Hyvinvoiva Salo on strategiassa kuvattu seuraavasti:

”Salo tarjoaa mahdollisuudet hyvään elämään, jatkuvaan oppimiseen, mielekkääseen vapaa-aikaan sekä sujuvaan ja turvalliseen arkeen. Hyvinvoiva Salo pitää huolta henkilöstöstään ja edistää asukkaidensa hyvinvointia yhdessä aktiivisten asukkaiden, yhdistysten ja muiden yhteisöjen kanssa.”

Salon kaupungin arvot ovat oikeudenmukaisuus, rohkeus, vastuullisuus ja ystävällisyys.

Strategiassa on neljä keskeistä kokonaisuutta ns. pääavainta, jotka ovat *työavain*, *kotiavain*, *palveluavain* ja *vapaa-ajan avain*. Strategian toteutumisen seurantaan varten käytettävä mittaristo on hyväksytty

kaupunginvaltuustossa 4.9.2023 § 62. Tarvittavat päivitykset mittaristoon tehdään vuosittain talousarviokäsittelyn yhteydessä.

Kuva 2. Strategian neljä pääavainta työ-, koti-, palvelu- ja vapaa-ajan avaimet

Työavaimen osalta hyväksytyistä mittareista hyvinvoinnin edistämisen kannalta merkittävin on: "Edistämme salolaisten työllistymistä ja työkykyä". Työllisyysasteen muutokset ovat kuvattuna tässä raportissa kappaleessa 2.3.

Kotiavaimessa on useita toimia, joilla kuntalaisten hyvinvointia edistetään, kuten esim. kävelyn ja pyöräilyn edellytysten parantaminen, lasten ja nuorten sekä myös aikuisten kuntalaisten ottaminen mukaan asuin- ja elinympäristön kehittämiseen, lapsivaikutusten arviointi, kuntalaisten osallisuuden huomioiminen kunnan rahojen käytössä (osallistuva budjetointi) ja päätöksenteossa ja monipuolisten asuinmahdollisuuksien tarjoaminen sekä vakituiseen että vapaa-ajan asumiseen. Vaikutusten arviointeja ja osallistuvaa budjetointia käsitellään tämän raportin kappaleessa 3.1. ja elinympäristön kehittämiseen liittyviä toimia kappaleessa 3.2. Väestöön liittyvät asiat käsitellään kappaleessa 2.1.

Palveluavain on keskeisesti kaupunkilaisten hyvinvoinnin edistämiseen liittyvä avain ja sen osalta strategiassa todetaan seuraavasti:

"Hyvinvointi on Salossa jokaisen ulottuvilla. Jokainen salolainen pääsee tarpeidensa mukaisiin ja laadukkaisiin palveluihin, jotka ovat käytännöllisesti saavutettavissa. Salon kaupungin palveluverkko on suunnitelmallinen ja oikeassa suhteessa palvelujen tarpeeseen ja tarvijoihin. Elinvoimainen kaupunki edistää kuntalaisten yhteisöllisyyttä ja osallisuutta toimien sujuvassa yhteistyössä yksityisen sektorin, yhdistysten ja yhteisöjen kanssa salolaisten palvelujen toteuttamisessa."

Palveluavaimen mittaristossa esillä ovat mm. palvelujen saavutettavuus, esteettömyyden toteutuminen ja palveluverkon kattavuus. Myös hyvinvointialueen palveluverkon kattavuus on kaupungin palveluverkon ohella kuntalaisten hyvinvointiin merkittävästi vaikuttava asia. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi on myös tämän avaimen keskiössä. Yksinäisyyttä ja kiusaamista halutaan vähentää ja mittareita seurataan esim. kahden vuoden välein toteutettavan kouluterveyskyselyn avulla. Lasten hyvinvoinnin tukemisessa moniammatillinen ja sujuva yhteistyö niin varhaiskasvatuksessa kuin opetuksessakin on erittäin tärkeää. Strategiassa todetaan edelleen, että kaupunki pyrkii hyte-kertoimen positiiviseen kehitykseen, kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen, ehkäisevän päihdetyön kehittämiseen ja vaikuttavaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työhön.

Myös vapaa-ajan palvelut ja niiden toimivuus vaikuttavat keskeisesti kuntalaisten hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin.

Vapaa-ajan avaimen osalta strategiaan on kirjattu seuraavasti:

"Salo tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet viettää vapaa-aikaa niin unohtumattomissa liikunta-, kulttuuri- ja elämyspalveluissa kuin vapaa-ajan asunnoilla, veden äärellä ja luontokohteissa virkistyen. Salo hyödyntää vahvuuksiaan, joita ovat monimuotoinen luonto, urheilu- ja harrastuspaikat, elävät kylät ja hyväntuulinen ilmapiiri.

Salon kaupunki on vapaa-ajan toimijoiden kumppanina tukemassa ja mahdollistamassa salolaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä elämänmittaisen oppimisen, liikunnan, kulttuurin, osallisuuden ja yhteisöllisyyden keinoin.”

Vapaa-ajan avaimen mittaristossa esillä on mm. luontokohteiden hyödyntäminen ja vesistöjen tilasta huolehtiminen sekä kuntalaisten että matkailijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Urheilupuiston olosuhteita kehitetään mm. liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelman sekä Urheilupuiston uuden yleissuunnitelman avulla. Salo haluaa olla myös tapahtumien osalta vetovoimainen kaupunki ja tapahtumien tuotannossa sekä vapaa-ajan palveluiden tuotannossa laajemminkin kolmannen sektorin ja muiden toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö on erittäin merkittävässä asemassa ja sen halutaan strategian mukaisesti olevan vahvaa ja sujuvaa. Kaikille avoimia matalan kynnyksen vapaa-ajan palveluja ja harrastamisen mahdollisuuksia kehitetään.

Yleisavainten (viestintä, henkilöstö, yhteisö ja ympäristö) osalta kuntalaiset tavoitettava monikanavainen viestintä, kaupungin henkilöstön hyvinvointi, kaupunkiyhteisön kehittäminen ja osallisuusohjelma sekä Ilmasto- ja ympäristöohjelman toimenpiteissä eteneminen edistävät myös osaltaan kuntalaisten hyvinvointia ja osallisuutta.

Strategian kirjaukset tukevat laaja-alaisesti vuosien 2022-2025 hyvinvointisuunnitelmaa ja suunnitelmaan valittua kolmea pääteemaa, joita ovat osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen, turvallinen ja viihtyisä elinympäristö ja terveellisten elin- ja elämäntapojen edistäminen. Lasten ja nuorten v. 2021-2025 hyvinvointisuunnitelmassa tavoitteeksi asetettu UNICEF lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen osalta tehtävä kehittämistyö jatkuu. Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma vuosille 2024-2025 on päivitetty ja se käsitellään kaupunginhallituksessa 22.4.2024.

Strategian toimenpideohjelman, taloussuunnittelun ja hyvinvointisuunnitelman yhteyttä tulee jatkossa edelleen vahvistaa ja selkiyttää. Hyvinvoinnin edistämisen tavoitteita voitaneen tulevalta valtuustokaudella kirjata valtuustotason tavoitteiksi ja palvelualueet voivat pohtia tavoitteiden käytännön tason toteutusta osana valtuustokaudelle vahvistettavaa hyvinvointisuunnitelmaa.

1.4. Terveyden edistämisen aktiivisuus Salossa

Kunnan tekemää hyvinvointityötä arvioidaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen TEA-viisarin avulla. Tiedot kuvaavat terveydenedistämisen aktiivisuutta (TEA) eli kunnan toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. TEA-viisari osoittaa kunnan terveydenedistämistyön suuntaa kuntajohtoon, perusopetukseen, lukiokoulutukseen, ammatilliseen koulutukseen, liikuntaan, perusterveydenhuoltoon sekä kulttuuriin liittyvien indikaattorien avulla. TEA-viisari -palvelun avulla on tarkoitus tukea kunnan ja alueiden terveyden edistämistyön suunnittelua ja johtamista. Lisätietoja tiedonkeruista ja valtakunnan tason yhteenvedot on luettavissa osoitteessa www.teaviisari.fi

Tiedonkeruun tarkoituksena ei ole seurata kuntia vaan antaa ohjeita kehitettävistä osa-alueista ja asioista, jotta hyvinvoinnin edistäminen kunnassa toteutuisi paremmin. Kunnan jatkossakin järjestämien palveluiden osalta terveyden edistämisen aktiivisuutta seurataan kuudella eri osa-alueella: kuntajohto, perusopetus, lukiokoulutus, ammatillinen koulutus (Salossa kuntayhtymä), liikunta ja kulttuuri.

Kokonaisuudessaan TEA-viisarin yksityiskohtaiset tulokset löytyvät osoitteesta www.teaviisari.fi. Sivustolla on helppo tehdä kuntien, eri osa-alueiden ja vuosien välistä vertailua.

Vuonna 2023 tiedonkeruu on tehty kuntajohtoon, perusopetuksen ja kulttuurin osalta. Perusopetuksen osalta tuloksia ei ole vielä julkaistu. Kuntajohtoon osalta pistemäärä on pysynyt koko lailla ennallaan kolmella viimeisellä mittauskerralla (v. 2019: 77 p, 2021: 73 p, 2023: 75 p). Kulttuuripalvelujen osalta tiedonkeruu on aloitettu vasta vuonna 2019 ja toteutettu nyt kolmeen kertaan. Salon osalta lähtötasona on ollut vuoden 2019 pistemäärä 47 p, vuonna 2021 tulos oli 63 p ja raportointivuonna 60 p. Kulttuurin osalta pisteet liittyvät osaltaan vahvasti myös resursointiin ja ilman riittävää resursointia pistemäärä ei kasva. Muutosta on nyt kuitenkin tapahtunut mm. henkilöstön suhteen, mikä näkyy vuoden 2025 mittauksessa.

Pisteet	Koko maa	Salo	Kotka	Kouvola	Seinä- joki	Mikkeli	Hämeen- linna	Rauma
Kuntajohto	83	75	67	80	80	82	89	83
Kulttuuri	71	60	76	78	71	69	87	67

Taulukko 4. Salon TEAvisari-pisteet kuntajohdon ja kulttuurin vuosien 2023 tiedonkeruiden osalta suhteessa vertailukaupunkeihin ja koko maahan (TEAvisari, THL)

2 Väestön hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä

2.1. Väestö- ja perherakenne

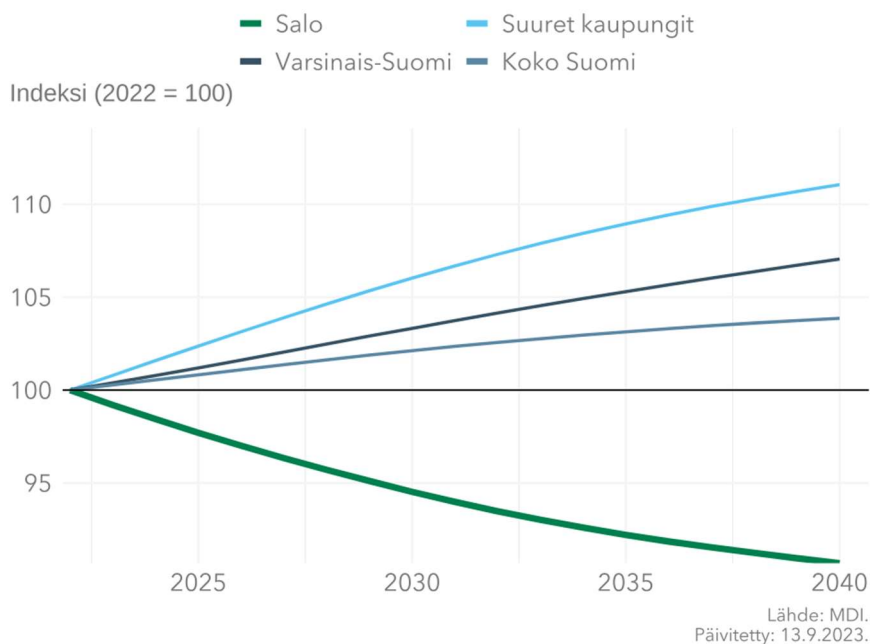
Vuoden 2023 päättyessä Salo oli asukasluvullaan 51 097 maamme 20. suurin kaupunki. Salossa syntyi vuonna 2023 283 lasta ja kuoli yhteensä 645 henkilöä. Väkimäärän kehitys ja väestön ikärakenne vaikuttavat palveluiden kysyntään ja järjestämiseen sekä kaupungin talouteen ja elinvoimaisuuteen. Vanhempien ikäluokkien osuutta kasvattaa ikärakenteen vanheneminen sekä samanaikaisesti eliniän piteneminen.

SALO	2020	2021	2022	2023
Elävänä syntyneet	312	319	312	283
Kuolleet	605	605	687	645
Luonnollinen väestönlisäys	-304	-298	-375	-362
Väestönlisäys	-246	-177	-431	161

Taulukko 5. Väestön muutokset Salossa 2020-2023 (Tilastokeskus)

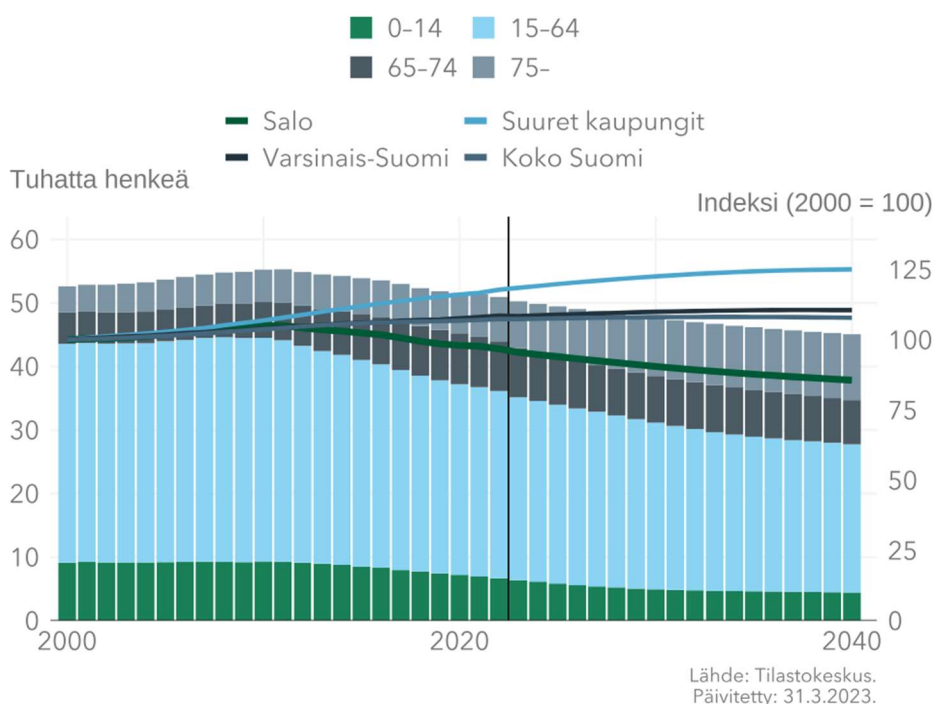
Vuosi	Lapset
2016	377
2017	345
2018	341
2019	308
2020	301
2021	319
2022	312
2023	283

Taulukko 6. Elävänä syntyneet lapset Salossa 2016-2023 (Tilastokeskus)

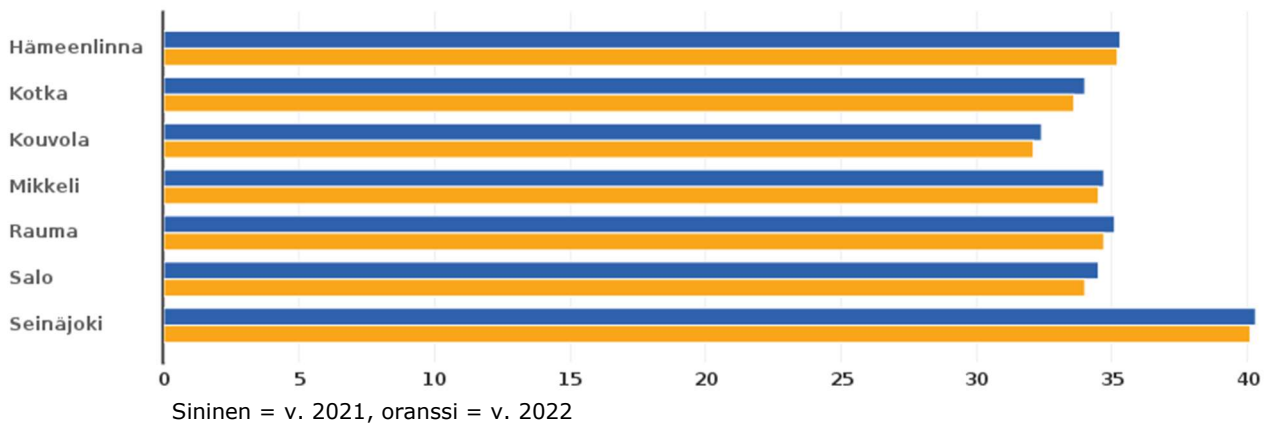
Kuvio 1. Salon väestöennuste perusuralla (MDI Kuntakortti 2023)

Vuonna 2023 raportoidaan väestötietojen ja perherakennetietojen osalta vuoden 2022 tietoja, jotka ovat saatavilla Sotkanet-tietovarannossa. Vuonna 2022 on raportoitu v. 2021 tietoja. Lisäksi Salon väestörakenteeseen ja ennusteeseen liittyviä tietoja on poimittu MDI:n toimittaman Kuntakortin tiedoista.

Kuvio 2. Salon väestörakenne ja ennuste (MDI Kuntakortti 2023)

Lapsiperheiden määrä on Salossa vuosien 2021 ja 2022 välillä pienentynyt puolen prosentin verran. Lapsiperheitä, joissa on alle 18-vuotiaita lapsia, oli 34 prosenttia perheistä vuonna 2022. Koko maan keskiarvo lapsiperheiden osalta oli 37,8 %.

Kuvio 3. Lapsiperheet, % perheistä Salo ja vertailukunnat (Sotkanet)

Vuonna 2021 Salossa oli 14 793 yli 65-vuotiasta eli vanhuseläkkeellä olevia. 75 vuotta täyttäneiden lukumäärä on kasvanut vuodessa 360 hengellä, lähes prosenttiyksikön verran, ja on nyt 7052.

	2021	2022
Koko maa	23,1	23,3
Hämeenlinna	26,7	27,1
Kotka	28,3	28,8
Kouvola	29,2	29,8
Mikkeli	27,8	28,2
Rauma	26,8	27,1
Salo	28,5	29
Seinäjoki	20,7	20,8

Taulukko 7. 65 vuotta täyttäneet, % väestöstä (Sotkanet)

	2021	2022
Koko maa	10,4	10,8
Hämeenlinna	12,4	12,9
Kotka	13	13,7
Kouvola	13,3	13,9
Mikkeli	12,6	13,2
Rauma	12,4	13
Salo	13	13,8
Seinäjoki	9,2	9,5

Taulukko 8. 75 vuotta täyttäneet, % väestöstä (Sotkanet)

2.2. Asuminen

Yksi asumisen viihtyisyyteen vaikuttava tekijä on asunnon koko suhteessa asukkaiden määrään. Asumisväljyyttä voidaan kuvata eri tunnusluvulla. Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2021 lopussa asunnon keskimääräinen pinta-ala oli Suomessa 41,5 m²/ henkilö ja Salossa 46,6 m²/henkilö. Asunto on ahtaasti asuttu, jos siinä asuu enemmän kuin yksi henkilö huonetta kohti (keittiötä ei lasketa huonelukuun).

Asuntokunnat

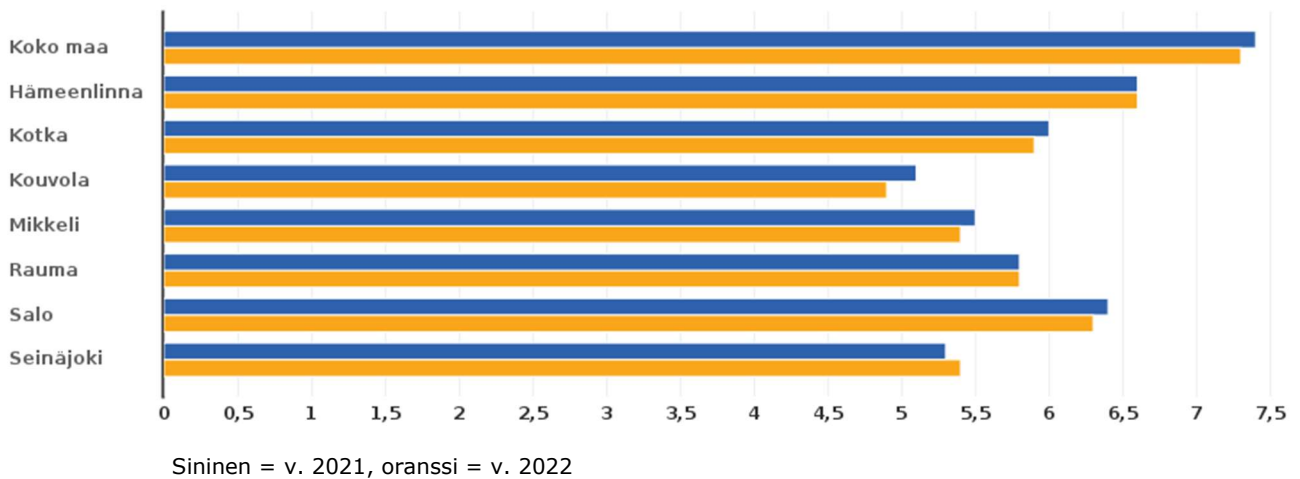
Tilastokeskuksen v. 2022 tilaston *Asuntokunnat koon, vanhimman iän ja talotyyppin mukaan* Salossa on ollut kaikkiaan 26 284 asuntokuntaa ja näistä n. 52 % on ollut omakoti- tai paritaloasujia, 19 % rivitaloasujia, 28 % kerrostaloasujia ja alle 2 % asunut muissa rakennuksissa.

Asuntokuntia, joissa vanhimman asukkaan ikä on vähintään 75 v., on edellä mainituista yhteensä 5509 eli n. 21 %. Näistäkin 48 % on omakoti- tai paritaloasujia ja 32 % kerrostalossa asuvia.

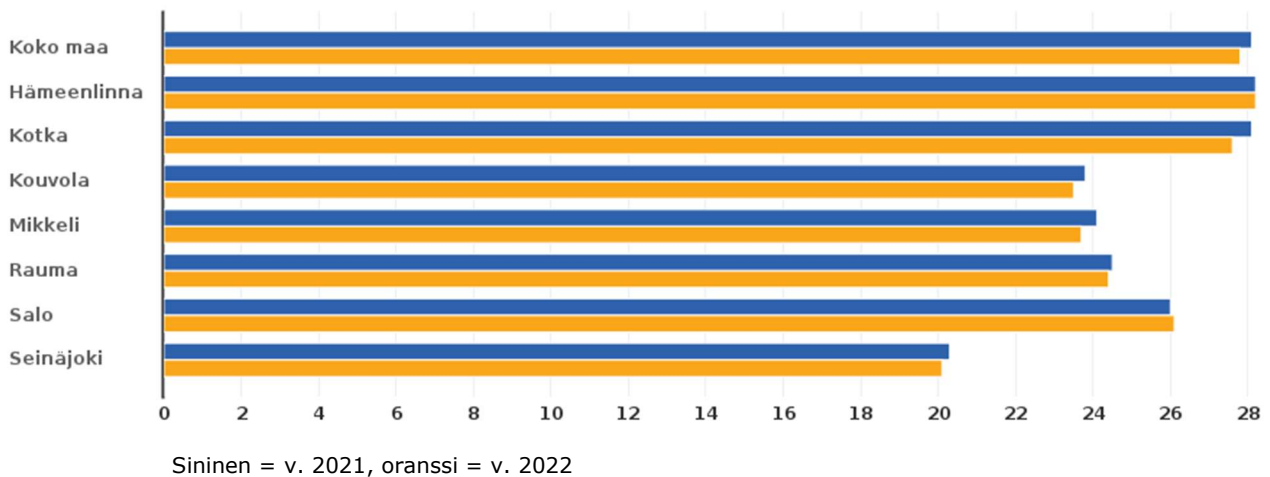
Yhden hengen asuntokuntia Salossa on yhteensä 12 103 eli 46 % kaikista asuntokunnista. Näistä suurin osa on kerrostaloasujia (42 %), sen jälkeen omakoti-paritaloasujia (31 %) ja rivitaloasujia (25 %). Yhden hengen asuntokuntia, joissa ainoa asukas on vähintään 75-vuotias, on yhteensä 3104. Kerrostalossa heistä asuu 41 %, omakoti- tai paritalossa 35 % ja rivitalossa 22 %.

Yli neljän hengen asuntokuntia Salossa on 2841. Heistä valtaosa eli 81 % asuu omakoti- tai paritalossa, 10 % kerrostalossa ja 9 % rivitalossa.

Yhden hengen asuntokuntien osuus asuntokunnista oli 45,7 % vuonna 2021 ja 46,1 % vuonna 2022. Valtakunnallisesti tarkasteltuna yhden hengen asuntokuntien määrä on noussut tasaisesti. Koko maan tasolla yhden hengen asuntokunnat muodostivat 46,4 % kaikista asuntokunnista vuonna 2022.

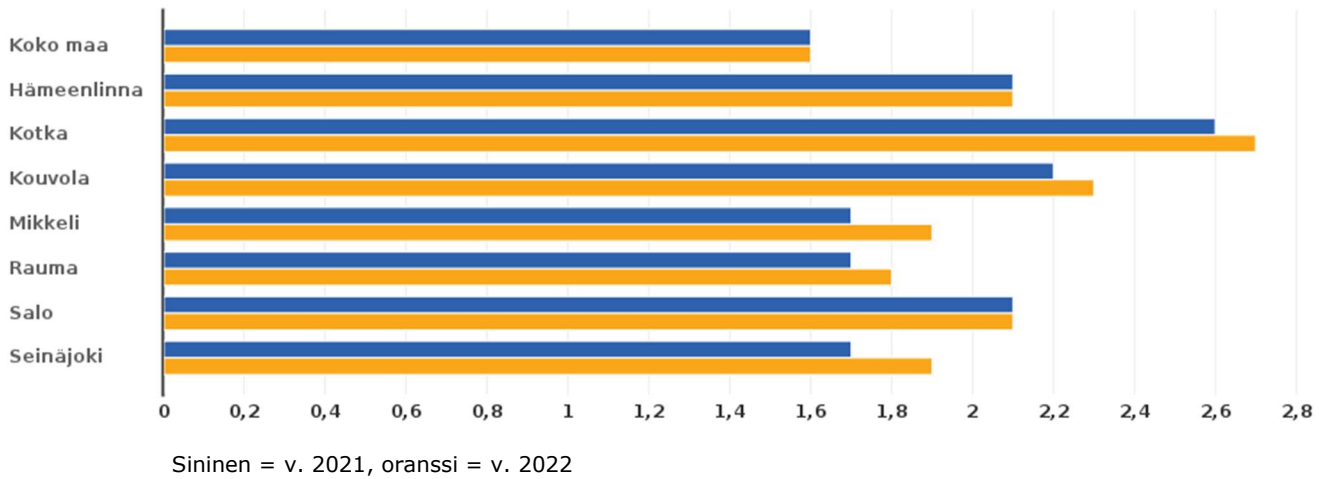

Kuvio 4. Ahtaasti asuvat asuntokunnat, %-osuus kaikista asuntokunnista (Sotkanet)

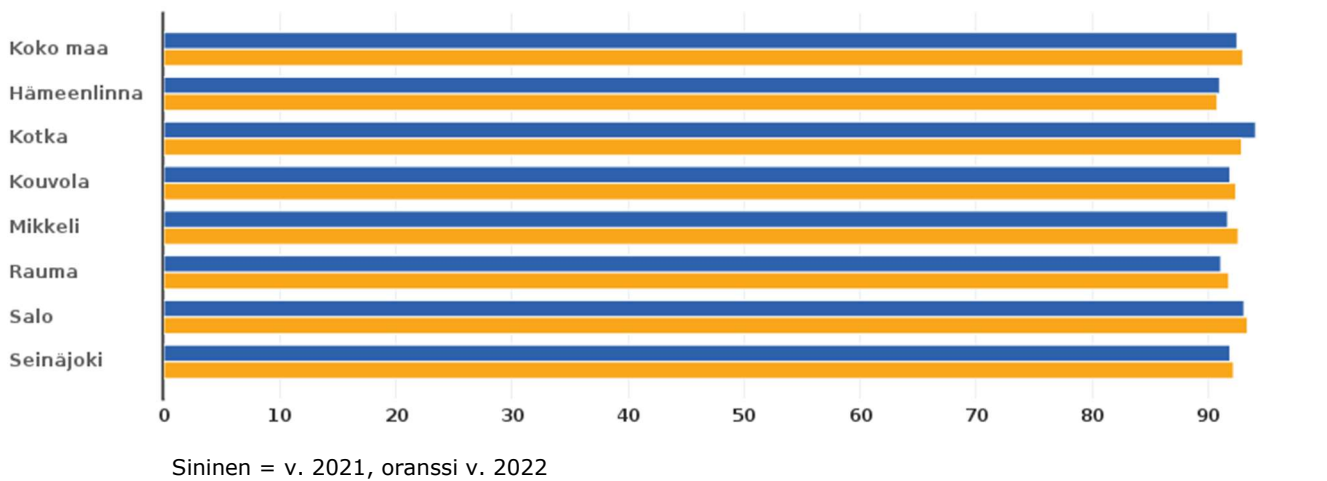
Kuvio 5. Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat, %-osuus kaikista lapsiasuntokunnista (Sotkanet)

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten osuus on pysynyt lähes ennallaan edelliseen vuoteen verrattaessa, absoluuttinen lukumäärä vuonna 2021 oli 197 ja vuonna 2022 luku on 193 ja koko Suomessa 17 883.

Kuvio 6. Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17 -vuotiaat, %-osuus vastaavan ikäisestä väestöstä (Sotkanet)

Ikääntyneet

Kuvio 7. Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet, % saman ikäisestä väestöstä (Sotkanet)

Erittäin suuri osa 75 vuotta täyttäneistä asuu kotona eli 93,4 %, mikä tarkoittaa 6585 salolaista, määrä on kasvanut vuodessa 335 hengellä. Säännöllisen kotihoidon piirissä taas on entistä harvempi iäkäs, sillä 75 vuotta täyttäneiden osalta osuus on vuodessa laskenut 0,7 prosentilla. Lukumääräisesti heistä on säännöllisen kotihoidon piirissä ollut yhteensä 1137 henkeä.

	2021	2022
Koko maa	15,7	14,8
Hämeenlinna	16,4	16
Kotka	13,2	13,4
Kouvola	14,9	14,2
Mikkeli	16,2	15,8
Rauma	16,1	13,4
Salo	16,8	16,1
Seinäjoki	11,8	10,6

Taulukko 9. Säännöllisen kotihoidon piirissä olleet 75 vuotta täyttäneet, % -osuus vastaavan ikäisestä väestöstä (Sotkanet)

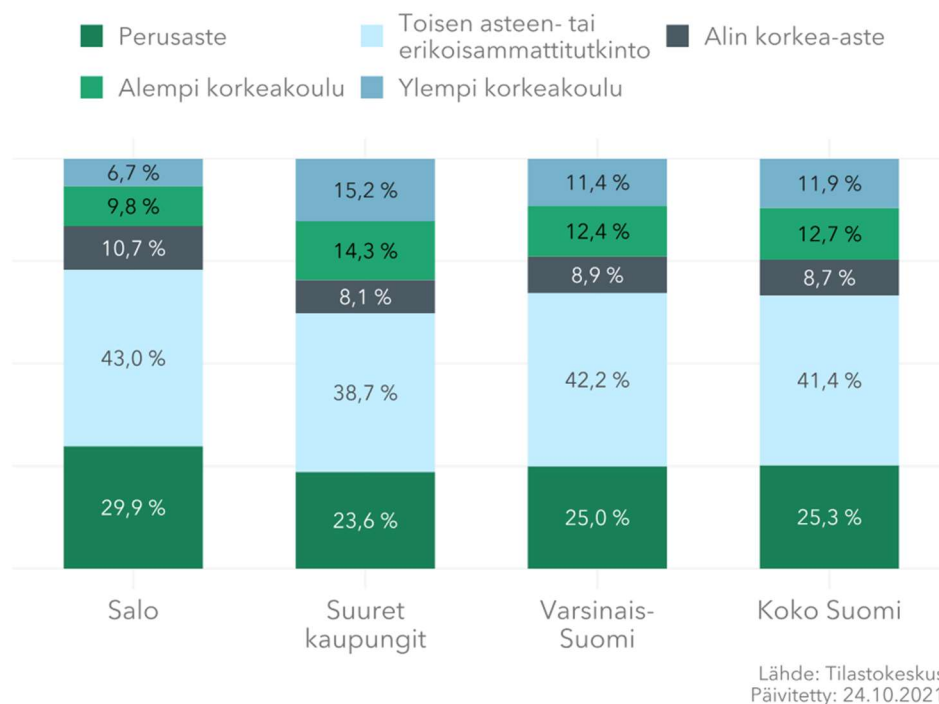
Maahanmuuttajat

Maahanmuuttajiin liittyvää ajankohtaista tietoa on luettavissa kaupungin tammikuussa hyväksytystä Salon kaupungin ohjelmasta kotoutumisen edistämiseksi 2024-2025 (kaupunginhallitus 29.1.2024 § 34). Salossa on vajaa 4000 vieraskielistä asukasta eli n. 7,9 % asukkaista. Puhutuimmat kielet ovat venäjä, viro, kurdi, albania ja ukraina.

2.3 Koulutus ja työllisyys

Koulutus

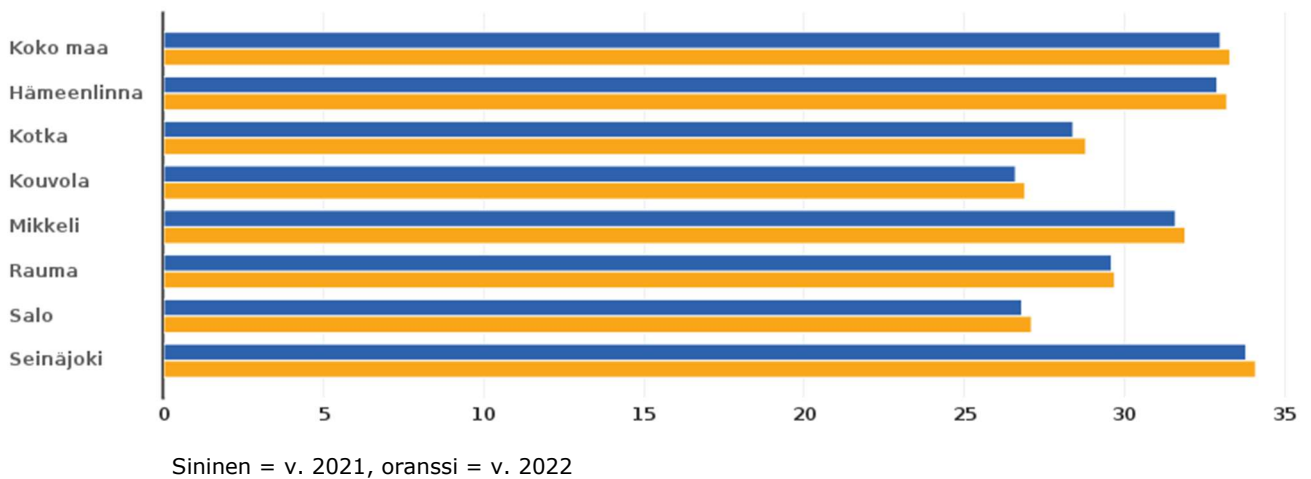
Koulutusasteella on todettu olevan merkitystä elintapoihin, sairastavuuteen ja yleiseen tyytyväisyyteen. Ongelmat terveydessä ja hyvinvoinnissa sekä niiden määrittäjissä ovat huomattavasti yleisempiä vähän koulutetuilla korkeammin koulutettuihin verrattuna. Terveyserojen syyt kytkeytyvät yhteiskunnallisiin rakenteisiin, kuten tulojen ja varallisuuden jakautumiseen, koulutusjärjestelmään, työelämän rakenteisiin, terveydenhuoltojärjestelmään ja asumisoloihin. Yksi terveyserojen kaventamisen keskeinen tavoite on, ettei matala koulutustaso olisi yhteydessä pahoinvointiin ja heikompaan terveyteen.

Kuvio 8. Salon väestö koulutusasteen mukaan (MDI Kuntakortti 2024)

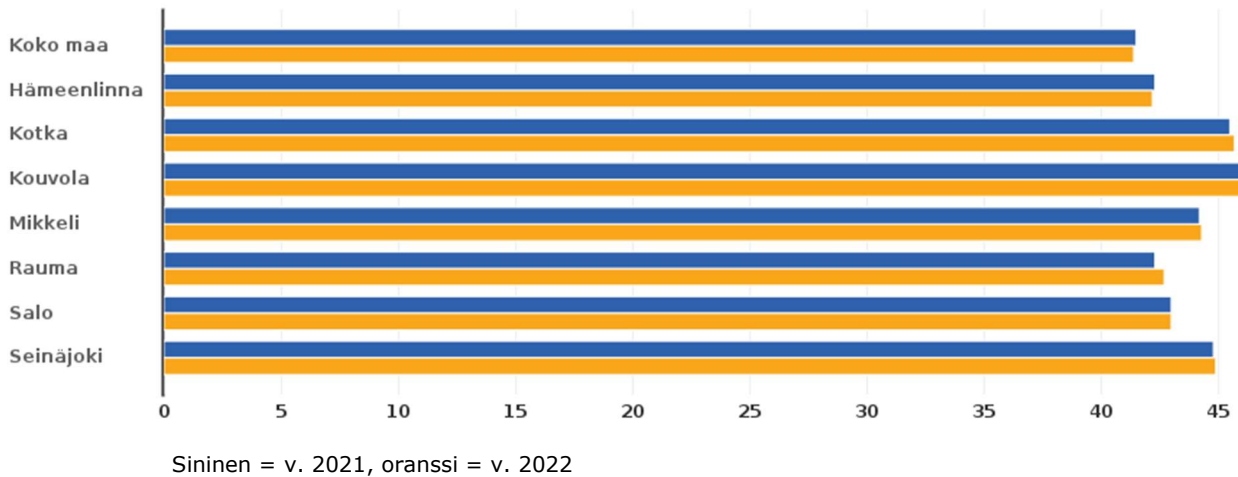
Kuva 3. Kansainvälisille opiskelijoille elokuussa järjestetyillä minimessuilla kerrottiin kaupungin eri palveluista

Kuvio 9. Korkea-asteen koulutuksen saaneet, %-osuus 20 vuotta täyttäneistä (Sotkanet)

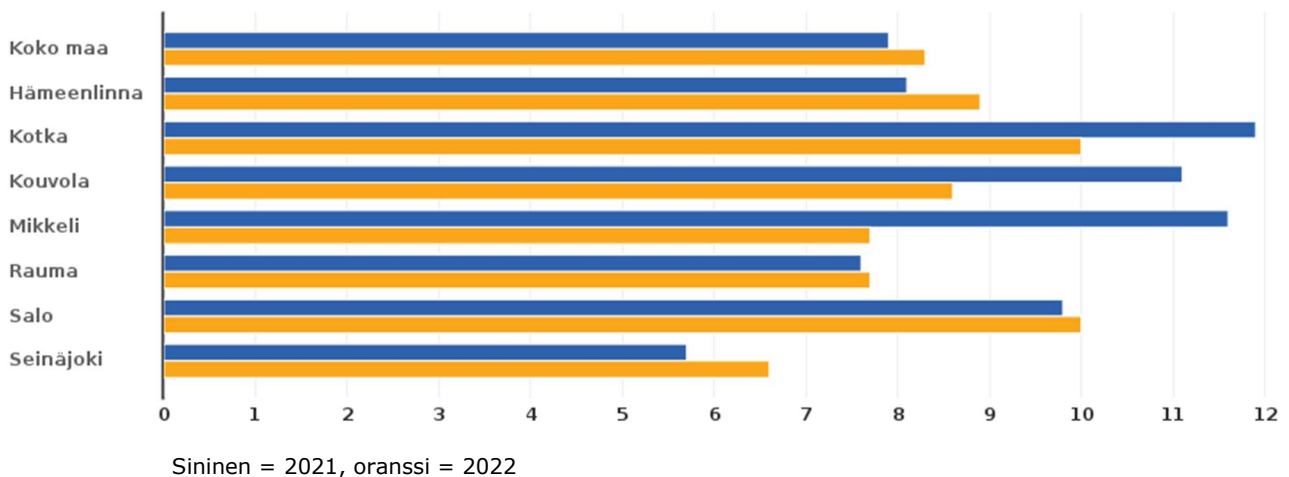
Salossa koulutusaste on viime vuosina noussut tasaisesti. Korkea-asteen koulutuksen saaneiden osuus 20 vuotta täyttäneistä on kasvanut tasaisesti ja vuonna 2022 korkeakoulutettujen osuus oli 27,1 %, mikä tarkoittaa lähes 12 000 salolaista (11 990). Koko Suomessa korkea-asteen koulutuksen saaneita 20 vuotta täyttäneistä oli v. 2022 33,3 % eli Salon korkeakoulutettujen määrä on kuitenkin edelleen selvästi valtakunnan keskiarvoa alhaisempi.

Keski-asteen koulutuksen saaneita oli Salossa vuonna 2022 20 vuotta täyttäneistä 43 % eli yhteensä 19 026 henkeä. Koko Suomessa keskiasteen koulutuksen saaneita 20 vuotta täyttäneistä oli samana vuonna 41,4 %.

Kuvio 10. Keskiasteen koulutuksen saaneiden %-osuus 20 vuotta täyttäneistä (Sotkanet)

Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17-24 -vuotiaiden osuus on Salossa edelleen hieman kasvanut ja oli vuonna 2022 yhteensä 10 % vastaavan ikäisestä väestöstä, mikä Salossa tarkoittaa 363 nuoren aikuisen joukkoa. Koko maan keskiarvo on 8,3 % ja jos Salossa saavutettaisiin koko maan keskiarvo, niin koulutuksen ulkopuolelle jääneiden osuuden pitäisi vähentyä n. 60 nuorella. Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden osuus on yksi HYTE-kertoimen tulosindikaattoreista eli luvun pieneneminen nostaisi myös kaupungin saamaa HYTE-valtionosuutta, vaikkakin paljon suurempi hyvinvointivaikutus kohdistuu nuoriin yksilötasolla.

Kuvio 11. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24 -vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä, **HYTE-kertoimen tulosindikaattori** (Sotkanet)

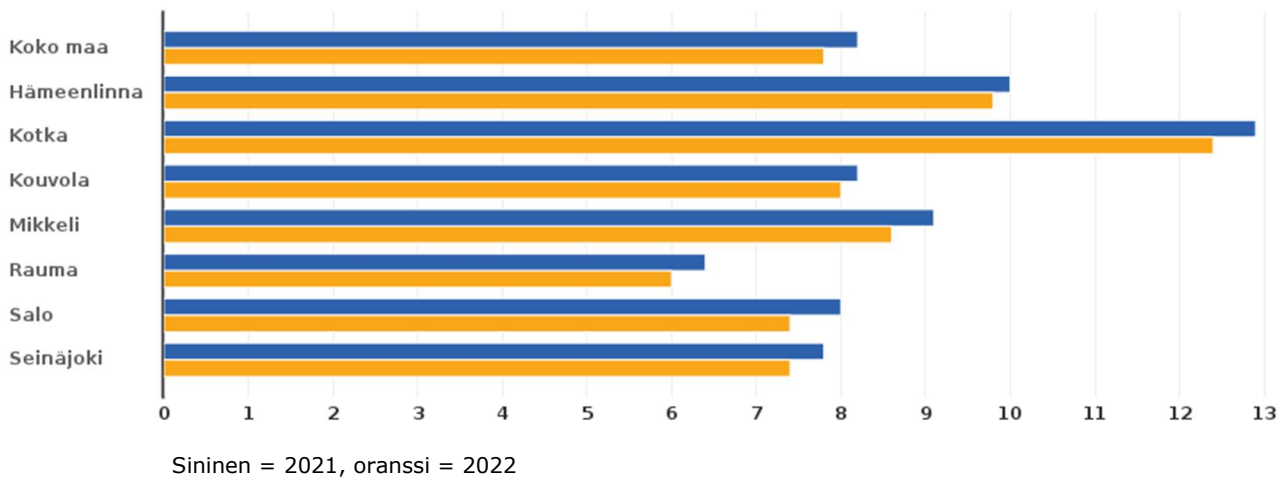
Työllisyys

Salon työttömien määrä pieneni hieman edelleen vuoteen verrattuna. Sotkanetin tietojen mukaan työttömyysprosentti oli vuonna 2023 9,1 %, kun se vuonna 2022 oli 9,3 % ja vuonna 2021 11,3 %.

Nuorisotyöttömien osuus on ollut suurempi, mutta se on myös pienentynyt selvästi enemmän. Vuonna 2023 18-24 -vuotiaasta työvoimasta työttömänä oli 12,4 % (v. 2022: 13,9 %, v. 2021: 15,7 %). Koko Suomessa 18-24 -vuotiaasta työvoimassa kertomusvuonna työtä vailla oli keskimäärin 11,5 %.

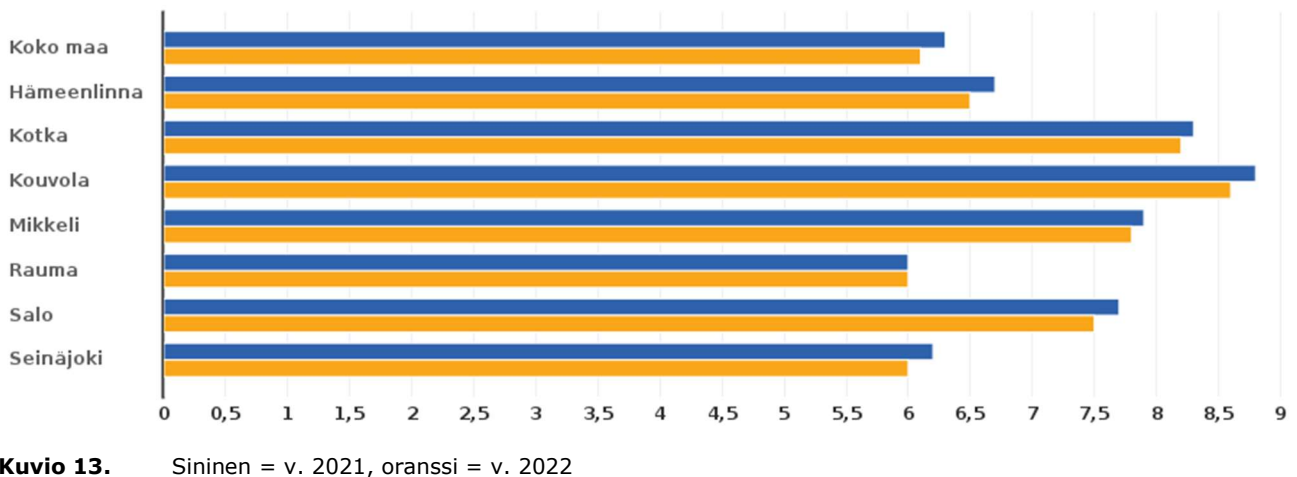
Toimeentulotukea saaneiden työikäisten (25-64 v.) osuus on Salossa vuoden aikana laskenut 0,6 % eli tukea sai vuoden 2022 aikana 7,4 % (2021: 8,0 %). Koko maan keskiarvo tukea saaneiden osalta oli 7,8 %.

Kuvio 12. Toimeentulotukea saaneet 25-64 -vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä, **HYTE-kertoimen tulosindikaattori** (Sotkanet)

Työkyvyttömyyseläkettä sai vuonna 2022 7,5 % salolaisista eli yhteensä 1850 henkeä. Koko maan keskiarvon oli 6,1 %. Salon luku laski edellisestä vuodesta 0,2 %. Valtakunnan keskiarvoon pääsy edellyttäisi työkyvyttömiä salolaisten vähenemistä n. 350 hengellä. Työkyvyttömyyseläkkeen saajien määrä on myös HYTE-kertoimen tulosindikaattori, jonka perusteella kaupungin HYTE-valtionosuutta lasketaan.

Kuvio 13. Työkyvyttömyyseläkettä saaneet 25-64 -vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä, **HYTE-kertoimen tulosindikaattori** (Sotkanet)

3 Hyvinvointisuunnitelman toteutuminen vuonna 2023

Hyvinvointisuunnitelma 2022-2025 (kaupunginvaltuusto 13.6.2022 § 48) on jaettu kolmeen teemaan, joita ovat osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen, turvallinen ja viihtyisä elinympäristö ja terveellisten elin- ja elämäntapojen edistäminen. Suunnitelmaan asetettujen tavoitteiden toteutuminen vuoden 2023 osalta käydään alla läpi teemoittain.

Suunnitelmaa tehtäessä sosiaali-, terveys- ja vanhuspalvelut olivat vielä osa kaupungin toimintaa, mitä ne eivät enää vuonna 2023 ole olleet. Tästä syystä joitakin Varhan toimintaan suoraan liittyneitä tavoitteita on jätetty pois tästä vuosiraportista. Muilta osin kaikki suunnitelmassa määritellyt tavoitteet ja niiden alle määritellyt toimenpiteet ovat mukana raportissa

3.1 Osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen

Kokonaistavoite: Erilaisten osallisuutta edistävien toimenpiteiden näkyväksi tekeminen sekä erilaisten osallisuusmenetelmien käyttö nykyistä laajemmin, mikä mahdollistuu mm. kouluttamalla toimijoita eri menetelmien käyttöön.

Tavoite 1.1. Salon kaupungin osallisuusmallin luominen

Toimenpide ja aikataulu: Luodaan osallisuusmalli vuosien 2022-2023 aikana. Muodostetaan poikkihallinnollinen osallisuustyöryhmä koordinoimaan työtä. Osallisuustyöryhmä toimii kaupungin hyte-työryhmän alaisuudessa.

Mittari: Osallisuusmalli on hyväksytty ja voidaan ottaa käyttöön v. 2023 aikana

Vastuutaho: poikkihallinnollinen osallisuustyöryhmä, hyvinvointikoordinaattori

Toteuma: Osallisuustyöryhmän nimeäminen on viivästynyt kaupungin organisaatiouudistuksen viivästymisen vuoksi. Osallistuvaan budjetointiin liittyen työryhmä on toiminut ja työryhmä laajempialaiseen työhön nimetään 2024 keväällä.

Tavoite 1.2. Osallisuusosaamisen lisääminen ja jatkuva parantaminen

Toimenpide ja aikataulu: Osallisuuskoulutuksen järjestäminen vuosien 2023-2024 aikana tarvittavalle henkilöstölle, johdolle ja luottamushenkilöille.

Mittari: Luottamushenkilöt ja kaupungin henkilöstö kokevat osallisuusmallin hyväksi ja käyttökelpoiseksi ja osaavat koulutuksen myötä toimia mallin mukaisesti valtuustokauden lopussa

Vastuutaho: Kaupunginjohtajan johtoryhmä, hyvinvointikoordinaattori

Toteuma: Koulutuksia ei ole järjestetty, niiden tarvetta voidaan määritellä osana kaupungin osallisuusmallia. Valtion perintövaroin palkattava yhteisöllisyyskoordinaattori aloittaa määräaikaisen (2 vuotta) työnsä 6/2024 ja osallistuu osallisuustyöhön.

Tavoite 1.3. Salo yhdessä -osallistuvan budjetoinnin kehittäminen

Toimenpide ja aikataulu: Määräraha varataan vuosittain talousarvioon ja käytännöstä tulee pysyvä. Määrärahaa pyritään tarvittaessa kasvattamaan. Määrärahan käyttöehtoja pohditaan ja kehitetään poikkihallinnollisessa työryhmässä. Määrärahojen käytön ensisijaisena tavoitteena on kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen eri tavoin.

Mittari: Määräraha on käytettävissä vuosittain koko valtuustokauden ajan. Määrärahojen käytölle määritellään erilaisia hyvinvointia edistäviä teemoja ja käytöstä raportoidaan vuosittain hyvinvointikertomuksessa.

Vastuutaho: Talousarviovalmistelusta vastaavat, osallisuustyöryhmä

Toteuma: Kuntalaisten ehdottamista hankkeista yhteensä 26 eteni kuntalaisäänestykseen, jossa annettiin yhteensä 8 580 ääntä yhteensä 6 781 äänestäneen henkilön toimesta. Yhdellä äänestyskerralla pystyi antamaan äänensä useammalle ehdotukselle. 19 hankkeelle myönnettiin kaupungin rahoitus ehdotuksensa toteuttamiseksi. Nämä hankkeet keräsivät yhteensä 8 019 ääntä kaikista annetuista äänistä. Kuntalaisilta ja hankkeita toteuttaneilta tahoilta saadun palautteen mukaan toimintatapaan on oltu tyytyväisiä ja osallistuva budjetointi on tarpeen vakiinnuttaa kaupunkilaisten yhteisöllisyyttä lisäävänä toimena.

Hankkeita toteutettiin lopulta 18 kpl ja 100 000 € määräraha käytettiin kokonaisuudessaan. Kaikki hankkeet toteutettiin muiden kuin Salon kaupungin toimesta. Kaupungin työntekijät antoivat hankkeille asiantuntija-apua ja viestinnällistä apua. Hankkeiden toteutus ja hankkeiden kohteina olleet yleisöt ja osallistujat ovat saaneet mukaan suuren määrän eri-ikäisiä salolaisia eri puolilla kaupunkia. Hankkeita on toteutettu mm. kesätahtumissa, hoivakodeissa ja monissa kylien kohtaamispaikoissa niihin osallistuen sekä maastossa ja ympäristössä rakentaen.

Kuva 4. Hajalan kyläyhdistys ry toteutti Myllytyryn lammen ruoppauksen vuoden 2023 osallistuvan budjetoinnin hankkeena

Tavoite 1.4. Osallisuuden työkalupakki & erilaisten osallisuuden menetelmien käyttöönotto

Toimenpide ja aikataulu: Osallisuustyöryhmä työstää työkalupakkaa osallistaen työhön eri tahoja vuosien 2023-2024 aikana.

Mittari: Työkalupakki on valmis ja käytettävissä vuoden 2024 aikana

Vastuutaho: Osallisuustyöryhmä

Toteuma raportoidaan valtuustokauden päättyessä. Työ on vasta alkuvaiheessaan.

Tavoite 1.5. Ennakoarviointi päätöksenteon tukena

Toimenpide ja aikataulu: Asioiden valmistelijoille ja luottamushenkilöille järjestetään tarvittaessa koulutusta EVA:usten tekemiseen ja arviointiin. Kuntaliiton vaikutusten ennakoarvioinnin sähköinen työkalu on kaikkien asioita valmistelevien käytettävissä.

Mittari: Vuosittain raportoidaan, paljonko ennakkovaikutusten arviointeja on tehty eri lautakunnissa ja kaupunginhallituksessa.

Vastuutaho: Talouspalvelut /kehittämissuunnittelija

Toteuma: Ennakkovaikutuksen arviointien ohjeistus päivitettiin vuoden 2023 huhtikuussa. Samalla Saloon laadittiin kautta aikain ensimmäinen lapsivaikutusten arviointien ohjeistus. Tätä varten tehtiin myös oma lomakkeensa, jolla arviointeja voi tehdä. Uudessa ohjeessa ennakkovaikutusten arviointia ei enää rajata koskemaan vain laajoja asioita, vaan evauksia pyritään kehittämään entistä tiiviimmäksi osaksi päätöksenteon tukea myös pienempien päätösten osalta. Lisäksi ohjeessa on listattu tilanteet, joissa evaa ei tarvita. Tällaisia ovat mm. lausunnot, oikaisuvaatimukset, sisäiset hallinnon järjestelyt ja toiminnan raportointi.

Vuoden aikana lautakunnissa on tehty vaikutusten arviointeja vaihdellen. Kaavoitus- ja luvitusasioissa vaikutusten arvioinnit liittyvät kiinteästi valmistelu- ja päätöksentekoprosessiin. Uuden ohjeistuksen mukainen ensimmäinen lapsivaikutusten arviointi tehtiin keväällä 2023, kun Meri-Halikon koulun tilaratkaisua suunniteltiin. Kokemuksen mukaan arviointi toimi hyvänä tukena päätöksenteolle.

Salon keskeisin haaste evauksissa liittyy niiden säännönmukaisuuteen myös hieman pienemmissä päätöksissä. Tuolloin myös vaikutusten arvioinnit voidaan toteuttaa kevyemmin, mutta edelleen huomioida kuntalaisten osallisuus ja vaihtoehtojen punninta. Kehittämistyö tämän eteen jatkuu organisaation sisällä. Lisäksi selvityksen alla on, miten asianhallintajärjestelmä voisi tukea eva-prosessia.

Lapsivaikutusten arviointeja kehitetään osana UNICEF lapsiystävällinen kunta -toimenpidesuunnitelmaa, jossa nimettyjä LAVA-pilotteja on suunniteltu tehtäväksi viisi kappaletta. Mikäli tästä saadaan hyviä kokemuksia, ennakkosuunnittelu voitaisiin laajentaa myös pikkuhiljaa osaksi muuta vaikutusten arviointia.

Tavoite 1.6 Yhdistysten kaupungin tilojen pysyvän käytön periaatteista päättäminen

Toimenpide: Päätetään yhdistysten pysyvästi käyttämien kaupungin tilojen käyttöehdoista ja vuokrasta siten, että päätöksellä pyritään laajentamaan yhdistysten mahdollisuuksia käyttää kaupungin tiloja sekä kohdellaan yhdistyksiä tasa-arvoisesti.

Aikataulu ja mittari: Päätös tehdään vuonna 2023 ja se astuu voimaan vuoden 2024 aikana.

Vastuutaho: Hallintojohtaja, kiinteistöpäällikkö, tilojen käyttöä hallinnoivien palveluiden johtajat, hyvinvointikoordinaattori

Toteuma: Muun muassa henkilövaihdoksista johtuen asia ei ole edennyt, mutta osana osallisuusmallia asia otetaan käsittelyyn vuoden 2024 aikana.

3.2 Turvallinen ja viihtyisä elinympäristö

Kokonaistavoite: Viihtyisä ja turvallinen ympäristö sekä helposti saavutettavat palvelut lisäävät salolaisten hyvinvointia

Tavoite 2.1: Luonnossa virkistäytymisen ja liikkumisen ympäristöjen kehittäminen

Toimenpide 1: Ilmasto- ja ympäristöohjelman 2021-2025 toteuttamisen kautta hyvinvoinnin lisääminen

- aikataulu ja mittari: varataan vuosille 2022-2024 riittävät resurssit ohjelman toteuttamiseen ja ohjelman toteutumisen seuranta tehdään vuosittain. Hyvinvointikertomuksessa raportoidaan vuosittain hyvinvoinnin edistämiseen liittyvät ja tunnistetut ohjelman toteuttamiseen liittyvät toteutuneet toimenpiteet
- vastuutahot: ohjelmassa määritellyt

Kaupungin ilmasto- ja ympäristöohjelman tavoitteina on lisätä asukkaiden hyvinvointia vähentämällä päästöjä, edistämällä kestäviä liikkumistapoja, mahdollistamalla kuntalaisten pääsyn luontoympäristöön, suojelemalla vesistöjä sekä lisäämällä luonnon monimuotoisuutta.

Toteuma: Kaupunki on tehnyt virkistysalueillaan kunnossapitotoimia (mm. opasteita uusimalla ja lisäämällä) ja pyrkinyt huomioimaan luonnon monimuotoisuutta viheralueiden hoitotoimenpiteissä. Opetuksessa on

hyödynnetty luontoa oppimisympäristönä monipuolisesti lasten luontosuhteen ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Kulttuuripalveluissa luontoteemat ovat olleet näkyvillä ja lähikulttuuritarjonnan monipuolistamisella on pyritty mahdollistamaan kestäviä liikkumistapoja kulttuurikohteisiin. Liikuntapalveluissa on edistetty hyötyliikuntaa luonnossa ja kaupunki on tunnistanut tarpeen kevyen liikenteen infrastruktuurin kehittämiseksi tulevaisuudessa (Kävelyn ja pyöräilyn kehittämissuunnitelman päivitys).

Kaupunki on tehnyt kunnostustoimia pohja- ja pintavesien tilan parantamiseksi varmistaakseen uima- ja talousveden hyvän laadun. Luonnon monimuotoisuuden lisäämistä ja ilmastonmuutokseen sopeutumista on toteutettu perinnemaisemia kunnostamalla sekä ennallistamalla suoaluetta. Monipuoliset ympäristöt tarjoavat myös mielen hyvinvointia kuntalaisille. Kaupunki on viestinyt ympäristöteemoista ja monipuolisista virkistyskohteista kaupungin viestintäkanavilla lisätäkseen kuntalaisten tietoutta puhtaasta ympäristöstä sekä mahdollisuuksistaan edistää omaa hyvinvointiaan luonnossa virkistäytymisen kautta.

Toimenpide 2: Ulkoilureittien (ei sisällä kuntoratoja) ja niiden saavutettavuuden ja käytettävyyden kehittäminen ja kumppanuuksien vahvistaminen eri toimijoiden kanssa

- aikataulu ja mittari: kehittämistoimintaa tehdään koko valtuustokauden ajan. Mitataan asiakastytyväisyyttä valtuustokausittain ja raportoidaan vuosittain hyvinvointikertomuksessa toteutuneet uudet reitit (myös yhteistyönä tehdyt) sekä reittien kokonaismäärä salo.fi/retkeilykohteet sivustolla.
- vastuutaho: liikuntapalvelut yhteistyössä kaupunkikehityspalveluiden kanssa

Toteuma: Liikuntapalvelut on tiedostanut retkeily- ja luontokohteiden tärkeyden asukkaiden hyvinvoinnin kannalta. Tämän lisäksi retkeily- ja luontokohteet ovat Salon vetovoimatekijä. Vuonna 2023 liikuntapalveluissa keskityttiin jo olemassa olevien omien retkeilyreittien asianmukaiseen viitoitukseen sekä pyrittiin vähäisillä resursseilla pitämään reitit kunnossa. Suurin kehittämistyö oli kesätyöntekijän avulla päivitetty Retkeillen Salossa -esite sekä Salo-Lehmijärvi-Kirjakkala -esitteen ja Halikonlahden esitteiden päivitykset. Kaikki retkeily- ja luontokohteet ovat koottuna esitteineen sivulla salo.fi/retkeilykohteet.

Kuva 5. Kaupungin ylläpitämä retkeilyreitti johtaa Salon keskustasta Kirjakkalaan ja kansallispuistoon asti

Salon kaupungissa luontopalvelujen hallinnointi ja ylläpito on tapahtunut edelleen usean eri toimialan (konsernipalvelut, sivistyspalvelut, kaupunkikehityspalvelut, rakennus- ja ympäristöpalvelut) ja toimijan kautta. Kehittämistyö on ollut vähäistä, koska mitään erillisiä tai suunniteltuja resursseja luontopalvelujen kehittämiseen tai ylläpitoon ei ole ollut ja sitä on tehty muun työn ohessa varsin pienellä työajalla.

Valtion perintövaroilla palkattavan luontoliikuntamestarin määräaikaisen (2 vuotta) tehtävän täyttööön saatiin täyttölupa syksyllä ja luontoliikuntamestari aloittaa työnsä huhtikuussa 2024.

Osallistavaa kyselyä ei ole vuoden 2023 aikana tehty, mutta mahdollisuus palautteenantoon on jatkuvasti olemassa.

Tavoite 2.2: Sujuvan ja turvallisen liikkumisen edistäminen sekä kävelyn ja pyöräilyn osuuksien kasvattaminen kulkumuotovalinnoissa

Toimenpide 1: Palveluliikenteen laajempi markkinointi kunnan eri asiakasryhmille ja käytön lisääntyminen

Tarjotaan ikääntyneille, liikuntarajoitteisille ja soveltuvin osin myös vammaisille sekä muille palvelun tarvitsijoille vaivaton mahdollisuus asiointiin, virkistäytymiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen suoraan kotoa takaisin kotiin. Tiedotetaan palveluliikenteen käytännöistä aktiivisesti suoraan kohderyhmille.

- mittari: palveluliikenteen käyttäjien määrän kasvu
- vastuutaho: liikennepalvelut, Varha

Toteuma: Vuoden 2023 aikana palveluliikennettä markkinoitiin yhteistyössä Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kanssa. Matkustus palveluliikenteessä kääntyikin kasvuun ja matkamäärät olivat 5,6 % edellistä vuotta suuremmat.

Toimenpide 2: Entisiin kuntakeskuksiin rakennetaan erityisesti polkupyörille turvallinen ja laadukas liityntäpysäköintipaikka (huomioiden myös autot ja mopot).

- mittari ja aikataulu: rakennetut uudet liityntäpysäköintipaikat, ensimmäisenä Perniö ja Pertteli v. 2022-2024 ja sen jälkeen pienemmät kuntakeskukset
- vastuutaho: yleisten alueiden kehittäminen ja kunnossapito

Toteuma: Liityntäpysäköintipaikkojen rakentaminen ei edennyt vuoden aikana. Kohteet sijoittuvat pääosin tiealueelle, joten uuden liityntäpysäköintipaikan perustamiseksi pitäisi tehdä yhteistyötä ELY:n kanssa. Myös maankäyttöpalvelut tulee ottaa mukaan suunnitteluun. Asiasta keskustelua jatketaan vuonna 2024.

Toimenpide 3: Liikenneturvallisuussuunnitelman 2021 toimenpideohjelman toteuttaminen

Toteuma raportoidaan valtuustokauden päätteeksi.

Toimenpide 4: Kevyen liikenteen väylien ja keskustan katujen esteettömyyden kehittäminen, kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen kulkumuoto-osuuden kasvattaminen

- mittarit ja aikataulu:
  - keskustan katu ympäristön yleissuunnitelman (2035, hyväksytty 2018) mukaisesti kehitetään esteetöntä jalankulku ympäristöä, yleissuunnitelman toteutuminen vaiheittain
  - tehdään jatkuvasti pieniä toimenpiteitä (esim. luiskat, reunakiveykset, päällysteet) kuntalaisten esittämien ja tarpeellisten kohteiden osalta
  - salolaisten kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen kulkumuoto-osuus kaikista tehdyistä matkoista nousee vuoden 2016 26 %:sta 30 % prosenttiin vuoteen 2025 mennessä. Henkilöauton osuus laskee samassa suhteessa.
- vastuutaho: kaupunkikehityspalvelut

Toteuma: Vuonna 2023 on korjattu asfaltointiohjelman mukaisesti seuraavia asfaltoituja kevyen liikenteen väyliä:

- Paunankadun kevyen liikenteen väylä, Alhaisi
- Vanhan radan kevyen liikenteen väylä, Alhaisi, lisäksi Merikulmantien risteysalueella lyhyt pätkä
- Perttelinkadun kevyen liikenteen väylä osittain, Kauniainen
- Kajalankadun kevyen liikenteen väylä, Enola
- Skeittiparkin kevyen liikenteen väylä, Mököinen

Ohjelman ulkopuolella on päällystetty seuraavia huonokuntoisia kevyen liikenteen väyliä:

- Citymarketin kevyen liikenteen väylä (yhteistyössä Keskon kanssa)
- Kuruntien kevyen liikenteen väylä, Halikko (Hurtintieltä Penttijaakontielle)
- Kirkonrinteen kevyen liikenteen väylä, Halikko (kirkon alapuolella lyhyt pätkä)
- Hämeentien 110-tien puoleisen pään kevyen liikenteen väylän paikkaus alikulkuun asti
- Ollikkalankadun kevyen liikenteen väylä, Ollikkala (Puontinkadulta Manunkujalle)

Vuonna 2023 esitettiin investointimäärärahoja Inkerinkadun saneeraamiseksi esteettömäksi sekä kokonaan uutta kohdetta investointiohjelmaan esteettömyyttä ja liikenneturvallisuutta parantaville hankkeille. Molemmille valtuusto myönsi määrärahat ja investointeja edistetään vanhus- ja vammaisneuvostoja kuullen.

Perniönjoen ylittävän kevyen uuden sillan rakennussuunnitelmat saatiin valmiiksi, silta toteutuu v. 2024 Leskenkujan ja Salontien välille.

Tavoite 2.3: Viihtyisän ja hyvinvointia lisäävän lähi-/kaupunkiympäristön kehittäminen

Keskeisintä:

Kaupungin keskustan, kaupunginosien ja kylien ympäristöjen kehittäminen ja esille tuominen osana viihtyisää kaupunkikuvaa ja kaupunkiympäristöä

Toimenpide 1: Viihtyisän kaupunkikeskustan kehittäminen turvallisena ja eri-ikäisten kokoontumisiin houkuttelevana ympäristönä

- mittari: tehtyjen suunnitelmien/ohjelmien toimenpiteiden toteuttaminen vaiheittain (esim. Salon kaupunkikeskusta 2030, esim. jokivarren kehittäminen välillä tori-Vuohensaari) ja taloudellisten resurssien varaaminen talousarvioihin
- vastuutaho: kaupunkikehityspalvelut yhteistyössä muiden palveluiden kanssa

Toteuma: Kaupunginvaltuusto hyväksyi 5.2.2024 Salonjoen ranta-alueiden kehittämissuunnitelman.

Vuoden 2024 talousarvioon on varattu määrärahat Salonjoen varren valaistuksen uusimiseen sekä Horninkadun katusuunnitelman tekoon. Suunnittelu käynnistyy maaliskuussa.

Salon kaupunkikeskustan yleisiä alueita kohennetaan ja uusitaan asuntomessuprojektin yhteydessä. Valtuusto teki periaatepäätöksen asuntomessujen hakemisesta 4.3.2024.

Toimenpide 2: Kaupunginosien ja kylien ja näissä toimivien kaupunkiyhteisöjen profilointi ja esille tuominen viestinnällisesti osana viihtyisää ja vetovoimaista kaupunkia

- mittarit ja aikataulu:
- eri kylistä tehtyjen sähköisten markkinointikokonaisuuksien kävijäliikenteen kehitys 2022-2024
- eri kylien tervetuloa-kylttien kehittäminen yhteistyössä kylien yhteisöjen kanssa v. 2025 mennessä
- vastuutaho: viestintäpalvelut yhteistyössä eri kaupunginosien & kylien yhteisöjen kanssa

Toteuma: Eryteisesti kyliä ja muuttajatarinoita esittelevillä Saloon.fi -muuttajasivuilla on ollut vuoden aikana yli 14 000 eri käyttäjää, joista suurin osa Helsingistä.

Toimenpide 3: Lähivihreän lisääminen ympäristössä

- mittari ja aikataulu: hoitokäytäntöjen kehittäminen ja monimuotoisuuden lisääminen Ilmasto- ja ympäristöohjelman tavoitteiden ja aikataulun mukaisesti.
- vastuutaho: kaupunkikehityspalvelut/ viheraluetiimi

Toteuma: Viheraluetiimi hankkii käyttöönsä kolmannen robottileikkurin kevään 2024 aikana. Leikkuri tulee hoitamaan n. 2500 m2 kokoista aluetta pohjoisen hoitopiiriin kantakaupunkiin sijoittuvalla viheralueella.

Hyönteisten ja pölyttäjien elinympäristöjä on parannettu mm. Kirjolankadulle toteutetun uuden kiertoliittymän viherrakentamisen yhteydessä asentamalla kiertoliittymän keskustaan niittykasvillisuutta sisältävää ns. niittymattoa. Lisäksi Sibeliuspuiستoon tullaan istuttamaan keväällä 2024 yli 800 kpl ruohovartista ja monivuotista kukkivaa koristekasvia eli perennaa, jolloin hyönteisten ja pölyttäjien elinolosuhteet tulevat edistymään paikallisesti huomattavasti.

Satamakadulta poistettavien huonokuntoisten hopeasalavien runkoja on hyödynnetty sijoittamalla kaadettujen puiden runkoja lahopuina Salonjoen rannalle perustetun Joenkouran puistokäytävän varrelle. Poistettavien katu- tai puistopuiden runkoja pyritään hyödyntämään vuosittain yhä useammin mm. lahopuina.

Toimenpide 4: Sisääntuloväylien (Hämeentie, Mariankatu, Tehdaskatu) muuttaminen bulevardikaduiksi/ katupuiden lisääminen keskustan osayleiskaavan tavoitteiden mukaisesti.

- mittari ja aikataulu: osayleiskaavan tavoitteiden mukaisesti
- vastuutaho: kaupunkikehityspalvelut/ viheraluetiimi

Toteuma raportoidaan valtuustokauden päättyessä.

Toimenpide 5: Monimuotoisten puistoalueiden esteettömyyden ja saavutettavuuden edelleen kehittäminen

- mittari ja aikataulu: Peruskorjattavissa ja uusissa perustettavissa puistoissa puistokäytävät ja muut alueet, joissa liikutaan, toteutetaan jatkuvana työnä mahdollisimman esteettömiksi. Valaistuksen tarve ja kehittäminen otetaan jatkuvasti suunnittelukohteissa huomioon.
- vastuutaho: viheraluetiimi

Toteuma: Vuoden 2023 aikana on peruskorjattu kaksi leikkipaikkaa. Kyseiset leikkipaikat sijaitsevat Halikon Putolassa ja Ollikkalan kaupunginosassa. Leikkipaikkojen esteettömyyden parantaminen on huomioitu sujuvien käytäväyhteyksien perustamisella sekä uusitun led-valaistuksen avulla.

Salonjoen rantapuistoista toteutettiin Joenkouranpuiston puistokäytävä, joka on pääosin esteetön ja mahdollistaa alueella jalan tai pyörällä liikkuvien ihmisten kokea ja nähdä Salonjoki totuttua lähempää.

Sibeliuspuiستon peruskorjauksen yhteydessä alueen yleisvalaistusta parannettiin huomattavasti. Samalla myös huonokuntoiset penkit uusittiin.

Toimenpide 6: Päiväkotien pihojen yhtenäisyyden ja toimivuuden kehittäminen

- mittari ja aikataulu: turvalliset aidat (korkeus 120 cm) ja portit kaikissa päiväkodeissa ja turvallinen valaistus kaikkien päiväkotien piholla sekä lasten monipuolisen liikkumisen mahdollistaminen piholla jatkuvana työnä.
- vastuutaho: sivistyspalvelut, tilapalvelut

Toteuma: Vuonna 2023 on tehty tai uusittu Metsärinteen, Palometsän, Kuusjoen, Märyn ja Alhaisten päiväkotien sekä Alhaisten koulun aidat riittävän korkeiksi ja määräysten mukaisiksi.

Toimenpide 7: Prosenttitaitteen toteuttaminen kaupungin rakennushankkeissa

- mittari: periaatteen johdonmukainen käyttö uusinveointien rakennushankkeissa, tilinpäätöksiin kirjattavat toteutuneet investoinnit. 0,5 % -1 % hankkeiden rakentamisen kustannuksista käytetään taidehankintoihin.
- vastuutaho: kaupunginvaltuusto (talousarviot), kulttuuripalvelut, tilapalvelut

Toteuma: Vuoden aikana ei rakennettu kohteita, joissa periaatetta olisi voitu toteuttaa.

Toimenpide 8: Salon julkisen taiteen ohjelman tekeminen ja hyväksyminen

- mittari ja aikataulu: ohjelma valmistuu viimeistään 2025
- vastuutaho: kulttuuripalvelut

Toteuma raportoidaan valtuustokauden päättyessä.

Toimenpide 9: Asuntopoliittisen ohjelman 2030 toteuttaminen mm.

- kaupungin kaikille asukkaille on tarjolla elämäntilanteeseen sopiva asunto viihtyisässä ja toimivassa asuinympäristössä
- asunnottomuuden väheneminen toimenpideohjelman avulla
- hyvän yhteistyön toteuttaminen asumispalveluja tuottavien tahojen kanssa
- vastuutaho: kaupunkikehityspalvelut

Toteuma: Kaavoitukseen on varattu vuoden 2023 ja 2024 talousarviossa lisäresursseja. Kaavoitusohjelmaan on otettu uusia asuntoja lisääviä kohteita. Asuntokaavoitus on hyvässä vauhdissa.

Salon Alhaisten palvelutaloasumishankkeelle on lohkottu ja varattu kaupungin tontti v. 2023. ARA:n myönteistä varauspäätöstä odotetaan huhtikuussa.

3.3 Terveellisten elin- ja elämäntapojen edistäminen

Kokonaistavoite: Kaupunki edistää erilaisin toimin eri-ikäisten kuntalaisten hyvän arkirytmien ja hyvinvointia edistävien elin- ja elämäntapojen noudattamista, minkä avulla ehkäistään terveyshaittojen syntyä ja niiden kasvua.

Koko väestö

Tavoite 3.1. Kaupungin toiminnassa etsitään jatkuvasti tapoja, joilla kaupunkilaiset voivat ylläpitää hyvinvointia edistäviä ihmisuuhdeverkostoja ja mahdollistetaan terveitä elintapoja tukevaa yhteistyötä esim. kolmannen sektorin ja muiden alueen toimijoiden kanssa.

Toimenpide 1: Hyvän mielen kunta - hanke

- Salo on vuoden 2022 loppuun asti (ainakin) mukana MIELI ry:n Hyvän mielen kunta -hankkeessa, jossa pyritään luomaan kunnille työkalupakkia mielen hyvinvoinnin edistämiseen kunnan eri toiminnoissa

Toteuma: Hyvän mielen kunta -hanke jatkui jatkohankkeena 6/2023 asti ja Salo oli mukana hankkeen loppuun asti. Hankkeessa kehitetyt työkalut eivät ole Salossa vielä käytössä. Salo on keväästä 2023 alkaen osallistunut myös Varhan koordinoimaan "Mielen terveyden edistämisen kyvykkyyden, osaamisen ja yhteistoimijuuden vahvistaminen – tutkimushankkeeseen, jossa ovat mukana Varhan alueen eri toimijoiden lisäksi THL, Jyväskylän yliopisto ja Tampereen ammattikorkeakoulu. Salo valittiin yhdeksi hankkeen kuudesta pilottikunnasta.

Tutkimushanke tuottaa tietoa siitä, millaisia rooleja ja tehtäviä mielen terveyden edistämistyössä on eri tahoilla, millaisia yhteistyön käytäntöjä ja rakenteita tarvitaan mielen terveyden edistämisen toimiin näiden eri toimijoiden välillä sekä millaista yhteistyön mahdollistavaa osaamista nämä toimet vaativat. Hanketyöskentely on saanut mielen terveyden edistämisen kehittämistyön Salossa hyvin käyntiin. Mielen terveyden edistämisen nykytilanteen kartoittaminen Salossa ja sen näkyväksi tekeminen on ollut oleellista kehittämistyön aloittamiselle. Kehittämistyön pohjalta on muodostumassa mielen terveyden edistämisen suunnitelma vuosille 2024-2025. Sen toimeenpanosta vastaa ehkäisevän päihde- ja mielen terveyden moniammatillinen yhteistyöryhmä, joka aloittaa toimintansa vuoden 2024 alussa. Mielen hyvinvoinnin edistämistyötä ja hanketyötä koordinoi kaupunkitasolla ehkäisevän päihde- ja mielen terveyden koordinaattori, joka aloitti työt elokuussa.

Perusopetuksessa koulutukset Mieli ry:n kanssa toteutuivat ja kouluissa oli käytössä Hyvän mielen taitomerkit. Toimintamallin käyttöönotto ja mielen hyvinvoinnin aiheiden esille ottaminen sekä käsittely ovat vaikuttaneet myönteisesti koko kouluyhteisön työskentelyilmapiiriin. Hyvän mielen taitomerkki oli myös merkittävä osa koulujen yhteisöllistä oppilashuoltotyötä.

Lapset, nuoret ja lapsiperheet

Tavoite 3.2 Lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja kokonaishyvinvoinnin tukeminen ja terveyserojen kaventaminen

Toimenpide 1: Vahvistetaan toimia, joilla lasten ja nuorten ahdistuneisuus, masentuneisuus ja yksinäisyys vähenevät

- Keinot ja mittarit:
  - Unicefin Lapsiystävällinen kunta- mallissa luodun Salon toimintasuunnitelman toimenpiteiden toteuttaminen kaupungin organisaatiossa. Toimenpiteiden toteuttamiseen sitoutuu koko organisaatio.
mittari: Unicefin Lapsiystävällinen kunta- mallin mukainen seuranta ja arviointi. Tavoitteena saada kaupungille Lapsiystävällinen kunta- tunnustus.
  - Perusopetuksessa lukuvuoden 2022-2023 teemana on Mielen hyvinvointi ja MIELI ry:n kanssa järjestetään syksyllä 2022 koulutuksia Hyvän mielen taitomerkin käytöstä, mittari alla.
  - Vuonna 2021 hyväksytyin ehkäisevän päihdetyön suunnitelman toimeenpano lasten ja nuorten osalta koko valtuustokauden aikana.
mittari: toteutuneet toimenpiteet vuosittain
  - Puheeksi otto ja haasteiden (kiusaaminen, yksinäisyys, lähisuhdeväkivalta, mieliala, päihteet, haitallinen pelaaminen) varhainen tunnistaminen ja tuen tarjoaminen kaikilla lapsia, nuoria ja perheitä kohtaavilla tahoilla.
  - Lukutaitoa vahvistavien toimenpiteiden toteuttaminen koko valtuustokauden ajan: esim. Lukeva Salo-hankkeet, yläkoululaisten lukutaidon kehittäminen, kirjastojen ja koulujen yhteistyön kehittäminen, sanataiteen taiteen perusopetuksen aloittaminen kansalaisopistossa 2023.
mittari: vuosittaiset vuosiluokkaseulat FUNA 3-9 lk lukutaidon osalta
  - Harrastamisen lisääminen: peruskouluikäisten harrastamisen Suomen mallin - toteuttaminen, toiminnan kehittäminen poikkihallinnollisesti, monikanavaisen tiedottamisen lisääminen ja toiminnan jatkuvuuden varmistaminen. Suositaan ilmoittautumisissa ja toiminnan järjestelyissä niitä lapsia ja nuoria, joilla ei ole ryhmäharrastuksia.
mittari: Mun juttu-harrastustoimintaan vähintään yhden lukukauden / kurssin ajan osallistuneiden lasten ja nuorten prosentuaalinen osuus kasvaa, harrastamattomien lasten ja nuorten osuus pienenee.
  - Lisätään lasten ja nuorten liikkumista ja tuetaan keinoja jatkaa liikuntaharrastusta aikuisikään asti. Tehdään pitkän tähtäimen suunnitelmia poikkihallinnollisesti ja yhteistyössä järjestöjen kanssa. Kouluissa tehdään terveydenhuollon toimesta LIIKKU-lähetteitä liikuntaneuvontaan niistä oppilaista, joilla Move-mittausten tulokset ovat heikot ja liikkuvuudeltaan kaikilta osa-alueilta heikot tulokset saaneet lapset ohjataan kuntoutukseen.
mittari: Move-tulosten perusteella huonokuntoisten 5. ja 8. lk oppilaiden osuus pienenee (2021 huonokuntoisten osuudet 34,5 % ja 44,8%), 8 lk kouluterveyskyselyissä alle 1 t / viikossa liikkuvien osuus pienenee.
  - Tuetaan hyvää arjen ruokarytmiä ja lihavuuden ehkäisyä, kts. toimenpiteet 2 ja 3.
  - Laadukkaan etsivän nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminnan toteuttaminen.
mittari: Sovari- vaikuttavuusmittarin tulokset Salon etsivän nuorisotyön ja nuorten työpajatoiminnan osalta.
- vastuutahot: koko kaupungin organisaatio (sisältäen luottamushenkilöt), sivistyspalvelut, terveystyöryhmä, ehkäisevän päihdetyön yhteistyöryhmä, poikkihallinnollinen liikunnan edistämisen työryhmä (ns. Move-työryhmä)
- mittarit toimenpiteen 1.osalta: Kouluterveyskyselyjen muutos vuosina 2019, 2021, 2023, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen hyvinvointiprofiilikyselyt (3-9 lk) eri vuosina.
- aikataulu: Pääosin koko valtuustokauden ajan

Toteuma:

UNICEF Lapsiystävällinen kunta

Lapsiystävällinen kunta -mallin toimintasuunnitelma merkittiin tiedoksi luottamustoimielimissä syksyllä 2023. Koulutukset lapsenoikeusosaamisen edistämiseksi ovat käynnistyneet ja LYK-agenttitoiminnan verkostotyöskentely on aloitettu. LYK-koordinaatioryhmän kokoonpano on laajennettu vastaamaan 1.1.2024 aloittanutta organisaatiota, jotta mallin keskeinen tavoite koko organisaation kattavasta kehittämistyöstä toteutuu aidosti. Strategiaan kirjattu tavoite on, että Salo saa LYK-tunnustuksen vuoden 2025 aikana. Lapsiystävällinen kunta -mallin mukainen kehittämistyö jatkuu tunnustuksen saamisen jälkeen uudella neljän vuoden mittaisella kehittämisjaksolla.

Perusopetus

Työrauha on perusopetuksen teemana lukuvuotena 2023-24. Kouluissa ja rehtori –kokouksissa on pohdittu yhdessä ja käyty keskusteluja, mitä työrauha tarkoittaa. Kevään suunnittelukokouksissa käytiin kouluittain arvokeskustelua siitä, mitä työrauha tarkoittaa, miten saavutetaan turvallinen oppimisympäristö, jossa jokaisella on mahdollista oppia ja opiskella, sekä mitä työrauha tarkoittaa henkilöstön näkökulmasta.

Kielitietoisuutta lisäävää koulutusta ja suomi toisena kielenä - koulutuskokonaisuuksia on jatkettu vuoden aikana. Opettajien valmius huomioida tuen tarpeet on yhä lisääntynyt, kun valmistavan opetuksen oppilaat siirtyvät perusopetukseen ja tarvitsevat yhä tukea suomen kielessä sekä opiskelussa suomen kielellä. Lukeva Salo -hankkeen myötä nousseita hyviä käytänteitä ja kokemuksia on hyödynnetty.

Kevään aikana oppilashuollon yhteysopettajat osallistuivat yhteisölliseen oppilashuollon koulutukseen. Koulutuksessa valmistauduttiin vuoden alusta perusopetuksen opiskeluhooltoon tulleisiin uusiin säädöksiin. Myös Salon kaupungin perusopetuksen opiskeluhooltosuunnitelma päivitettiin vastaamaan vuoden 2023 alussa voimaan tulleita lakimuutoksia oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Perusopetuksessa siirryttiin käyttämään käsitettä opiskeluhoolto. Aiemmat opiskelujen järjestäjän koulukohtaiset opiskeluhooltosuunnitelmat poistuvat ja ne korvaa opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma.

Merkittävänä muutoksena on myös se, että opiskeluhooltopalvelut siirtyivät kunnilta hyvinvointialueille.

Perusopetuksessa järjestettiin syksyn aikana Kohdataan! – tapahtumat yläkoulualueittain. Mukana oli koulujen henkilöstön lisäksi poliisin, nuorisotyön, sosiaalityön ja opiskeluhoollon henkilöstöä. Tilaisuuksien tavoitteena oli koulualueen toimijoiden kohtaaminen ja yhteinen keskustelu lasten ja nuorten kuulumisista. Esillä oli myös lukuvuoden teemana oleva työrauha.

Hyvinvointityötä on jatkettu tukemalla erilaisten laaja-alaisten hyvinvointitaitojen muodostumista kiinteäksi osaksi perusopetusta ja käytännön koulutyötä. Tämä liittyy myös koulujen uuteen veloitteeseen ennaltaehkäistä poissaoloja sekä tukea oppilaiden kouluun kiinnittymistä. Syyslukukauden alussa koulujen työsuunnitelmiin kirjattiin jokaisen koulun oma hyvinvoinnin vuosikello, joka ohjaa samalla koulukohtaista yhteisöllistä opiskeluhoollotyötä. Vuosikellossa on kuvattu lukuvuoden aikana käsiteltävät teemat, niiden aikataulu ja käytännöt toimet vuosiluokittain. Erilaisia hyvinvointitaitojen koulutusta opetushenkilöstölle on järjestetty syksyn aikana sekä koottu hyvinvointiopetuksen avuksi yhteinen materiaalipankki.

Koulut keräävät tietoa oppilaiden hyvinvoinnista Koulun hyvinvointiprofiili –kyselyn avulla. Kysely tehtiin syksyllä kaikille 3.-9. -luokan oppilaille. Kyselyiden tuloksia käsiteltiin yhteisöllisissä opiskeluhoolloryhmissä sekä rehtori –kokouksissa ja niiden pohjalta myös reagoitiin tarvittaessa kyselyistä saatuun tietoon. Lisäksi kyselyiden vastauksia käytettiin apuna suunniteltaessa tulevaa lukuvuotta.

Salossa on käytössä yhteinen varhainen poissaoloihin puuttumisen malli. Koulut seuraavat systemaattisesti poissaoloja ja yhdessä huoltajien kanssa pyritään ennaltaehkäisevästi tunnistamaan poissaoloja, joihin liittyy mahdollisesti jotain huolta. Seuranta ja mahdolliset toimenpiteet kirjataan Wilmaan.

Oppimisen ja oppimisvaikeuksien sähköinen arviointiväline FUNA toteutettiin vuosiluokille 3-5 ja 7-9 syyslukukauden alussa sekä vuosiluokille 2 ja 6 kevään 2024 aikana. FUNA:n tavoitteena on löytää oppilaat, joilla on matematiikan oppimisvaikeuksia ja/tai lukemisen haasteita sekä tarjota tietoa oppilaan oppimisvaikeuksista tukitoimien suunnittelua varten. FUNA on kehittyvä arviointiväline ja FUNA-tehtäviä kehittää kansallisten ja kansainvälisten tutkijoiden yhteishanke, jossa Salo on mukana kehittämistyössä käyttäjäpalautteen myötä. FUNA on myös ensimmäinen osa perusopetuksen yhteistä tuen prosessimallia, jossa on kuvattu yhteinen toimintapa arvioinnista kohti tuen suunnittelua sekä seurantaa.

FUNA:n dataa ja muita yksilöllisempiä arviointivälineitä käyttämällä pystytään tukemaan oppilaita oikea-aikaisesti ja sillä tasolla, jota he tarvitsevat. FUNA on lisäksi tärkeä osa tietojohtamista ja se mahdollistaa ajantasaisen tiedon jatkuvan keräämisen sekä oppilas- ja ryhmätasolla että myös koulu- ja kuntatasolla ja on päätöksenteon apuna suunnittelussa sekä resursoinnissa.

Harrastustoiminta ja nuorisotoiminta

Koulujen kerhotoiminnassa kerhokäyntejä oli lukuvuonna 2022-2023 yhteensä 7268, 76 eri kerhossa.

Suomen Harrastamisen mallin Mun Juttu -toiminnassa oli lukuvuonna 2022-2023 92 eri harrasteryhmää, joissa osallistujina oli 745 lasta ja nuorta (nuori voi olla useammassa eri harrasteryhmässä). Näistä osallistujista alakoululaisia oli 633 ja yläkoululaisia 112.

Sovari – sosiaalisen vahvistumisen mittari tuottaa tietoa etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan laadusta ja vaikutuksista elämäntaitoihin. Tietoa tuotetaan vuosittain valtakunnallisesti, alueellisesti ja palveluyksiköittäin. Tulokset tulevat ns. vuoden viiveellä eli nyt käytössä ovat vuoden 2022 tulokset.

Kaupungin nuorisopalveluiden nuorten työpajatoiminnassa vuoden 2022 aikana sosiaalista vahvistumista on kokenut 100 % nuorten työpajan asiakkaista. Vuoden 2021 aikana sosiaalista vahvistumista oli kokenut 95% valmentautujista. Isoimmat kehitysprosentit nuorilla olivat itsetuntemuksen paranemisessa (91 %/2022, 69 %/2021) sekä arjen taitojen kehityksessä (100 %/2022, 81 %/2021).

Kaupungin etsivässä nuorisotyössä vuoden 2022 aikana sosiaalista vahvistumista on kokenut 82 % asiakkaista. Vuoden 2021 aikana sosiaalista vahvistumista oli kokenut 92 %. Isoimmat kehitysprosentit etsivän nuorisotyön asiakkailla oli arjen taitojen vahvistumisessa. Sosiaalisen vahvistumisen kokonaisvaikutuksen laskuun syinä ovat mm. asiakkaiden monitahoiset haasteet, joissa korostuvat päihde- ja mielenterveysasiat.

Harrastustoimintaan liittyen kaupungin eri palveluissa harrastustoimintaa järjestävät vastuuhenkilöt kokoontuivat pohtimaan, miten mielen hyvinvointia voitaisiin tukea harrastustoiminnassa ja MIELI ry:n kanssa yhteistyönä kehitettiin ja järjestettiin tämän myötä kaksi maksutonta 3 tunnin pilottikoulutusta harrastustoiminnan ohjaajille. Koulutuksiin osallistui n. 30 ohjaajaa eri yhdistyksistä ja koulutuksista saatu palaute oli hyvää. Jatkossakin tulisi pohtia saman tyyppisten koulutusten tarjoamista kaupungin toimesta eri harrastusten ohjaajille.

Kuva 6. Lapset Salon Vilpas yleisurheilun harjoituksissa

Liikkumisen lisääminen

MOVE-mittauksesta saatujen heikkojen tulosten perusteella lapsia ja nuoria ei ole ohjautunut liikuntaneuvontaan. Yhteistyötä Varhan kanssa asiassa tarvitaan paljon nykyistä enemmän, mikä on toivon mukaan jatkossa mahdollista, kun hyvinvointialueen toiminnot vakiintuvat.

Yläkoulujen oppilaille on aloitettu personal trainer -toiminta liikuntapalvelujen toimesta osana liikuntaneuvonnan palveluketjua. Toimintaa kehitetään edelleen ja se on tarkoitettu vakiinnuttamaan kaikkiin yläkouluihin yhteistyössä koulun opetushenkilökunnan ja koulussa olevan terveydenhuollon henkilökunnan kanssa. Seurayhteistyötä on tehty nuorten osalta 13-19 -vuotiaille suunnatun maksuttoman Lataa liikettä-ohjelman toteutuksessa ja seurojen kanssa tehtävää yhteistyötä on lasten ja nuorten liikkumisen osalta tarkoitettu edelleen vahvistamaan. Lataa Liikettä -ohjelmassa on lukuvuoden aikana tarjottu nuorille n. 15 viikoittaisen liikuntaryhmän/ mahdollisuuden muodossa. Liikuntapalvelut osallistuu myös lapsiystävällinen kaupunki- kehittämistyöhön.

Hengästyksen korkeintaan tunnin viikossa liikkuvia on 8-9 -luokkalaisten valtakunnassa 27 % ja Salossa 34 %. Salon luku on vuonna 2023 hieman kasvanut 2019 ja 2021 osuuksiin verrattuna eli erittäin vähän liikkuvien nuorten osuutta ei Salossa ole onnistuttu vähentämään, vaikkakin mahdollisuutta maksuttomaan ja matalan kynnyksen liikuntaharrastukseen on tarjottu koulujen harrastekerhoissa sekä Lataa Liikettä -ohjelmassa. Ohjatusti liikuntaa harrastavien nuorten osuus on neljässä vuodessa myös laskenut 50 prosentista 46 prosenttiin, koronavuotena 2021 luku oli alhaisimmillaan eli 40 %.

Kansallisen liikkumissuosituksen mukaan kaikille 7-17-vuotiaille lapsille ja nuorille suositellaan monipuolista, reipasta ja rasittavaa liikkumista vähintään 60 minuuttia päivässä. Alakouluikäisten eli 4-5 -luokkalaisten osalta alle tunnin päivässä liikkuvien salolaislasten osuus on pienentynyt 4 vuodessa, vaikkakin osuus on edelleen korkea eli 58 % ja hieman pienempi kuin keskimäärin Suomessa (57 %). Opetuspalvelujen, terveyspalvelujen ja liikuntapalvelujen välistä entistä tiiviimpää yhteistyötä nuorten liikunnan lisäämiseksi tarvitaan edelleen.

Koulumatkaliikkumisessa Salossa nuorista suhteellisen suuri osa on koulukuljetusten piirissä. Valtakunnan tasolla 8-9 -luokkalaista koko koulumatkansa moottoriajoneuvolla kulkee 13,1 % nuorista, kun Salossa vastaava luku on 25 %. Luku sisältää myös ne nuoret, jotka kulkevat kouluun esim. mönkijällä, vaikka matka olisi käveltävissä tai pyöräiltävissä ja näiden nuorten osuus lienee kasvussa.

Ehkäisevä päihde- ja mielenterveystyö

Vuonna 2021 tehdyn ehkäisevän päihdetyön suunnitelman toimeenpanovastuu on määritelty suurimmaksi osaksi nykyiselle hyvinvointialueelle. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet tulee Salossa määritellä uudelleen. Kaupungin hyte-työryhmä ja kaupunginhallituksen alla toimiva hyte-ohjausryhmä johtavat ehkäisevää päihdetyötä. Ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön koordinaattori toimii kaupungin ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilönä. Edellä mainitun moniammatillisen työryhmän tehtävänä on suunnitella ja jalkauttaa ehkäisevää päihdetyötä ja mielenterveyden edistämistä Salossa.

Syyskuussa 2023 tulivat uudet kouluterveyskyselyn tulokset, jotka antoivat suuntaa ehkäisevän päihdetyön suunnittelulle. Lasten ja nuorten ahdistuneisuus ja masennus ovat kansallisesti olleet nousussa, myös Salossa. Mielenterveyshäiriöiden kasvun tiedetään lisäävän päihteiden käyttöä, joten ehkäisevää päihdetyötä ja mielenterveyden edistämistä tulee jatkossa pohtia yhdessä, jolloin vaikuttamalla positiivisesti toiseen, vaikutetaan suorasti toiseen. Kun tehdään ehkäisevää päihdetyötä, tehdään myös mielenterveyden edistämistä.

Loppuvuoden aikana on toteutettu seuraavia toimia:

- ehkäisevän päihdetyön ja mielenterveyden edistämisen teemapäivien ja teemaviikkojen suunnittelu, tiedotus ja koordinointi esim. kouluille ja nuorisopalveluille, osallistuminen Pumpkin-tube-tapahtumaan
- hyvinvointiblogin perustaminen ja siellä viestiminen ajankohtaisista asioista ja ilmiöistä kaupungin verkkosivuilla
- valtuutetuille ja nuorisovaltuutetuille järjestetty Learning Cafe, jossa priorisoitu asiat, joihin ehkäisevän päihdetyön ja mielenterveyden edistämisen toimenpiteet ensisijassa kohdistetaan
- kartoitettu mielenterveyden edistämisen nykytilanne Salossa laaja-alaisesti kehittämistyön pohjaksi
- järjestetty koululaisten vanhemmille kaksi teams-tilaisuutta ehkäisevään päihdetyöhön liittyen

Viimeisten vuosien aikana lasten ja nuorten alkoholin viikoittainen käyttö on ollut laskussa merkittävästi ja raittiiden nuorten osuus on ollut kasvussa. Ammattiin opiskelevien parissa pientä viikoittaisen alkoholin käytön nousua on kuitenkin havaittavissa, joten työtä alkoholin käytön aloittamisen myöhentämiseksi täytyy edelleen jatkaa ja ottaa entistä enemmän lapset, nuoret ja heidän vanhempansa mukaan ennaltaehkäisevään työhön. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) on nostanut yhdeksi huolenaiheeksi Salossa lasten ja nuorten perhepiiristä hankkiman alkoholin. Nuorena aloitettu alkoholin käyttö aiheuttaa erilaisia psyykkisiä, sosiaalisia ja fyysisiä haittoja ja lisää riskiä riippuvuuden kehittymiselle herkemmin kuin aikuisille.

Päivittäin tupakoivien määrä on laskenut merkittävästi kaikissa ikäryhmissä 2000-luvulta lähtien. Nikotiiniriippuvuus on kuitenkin pysynyt korkealla sähkösavukkeiden, nikotiinipussien ja nuuskan käyttäjien kasvun myötä. Suuri huoli ajankohtaisesti liittyy 4.-5.-luokkalaisten kasvaneisiin sähkösavukekokeiluihin. Myös lukiolaisten kannabiskokeilut ovat olleet kasvussa. Huumeiden helppo saatavuus valtakunnallisesti ja myös Salossa on kasvanut myynnin siirtyttyä sosiaalisen median kanaville aiemman katumyynnin sijaan. Alaikäiset saavat vähittäismyynnistä aiempaa helpommin ostettua tupakkatuotteita. Tupakointi ja nuuskan käyttö on yleisintä ammattiin opiskelevilla.

Tupakkalain tavoite on tupakkalain alaisten tuotteiden käytön loppuminen. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että enintään viisi prosenttia väestöstä käyttää tupakka- tai nikotiinituotteita päivittäin vuonna 2030. Tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan lisätoimia erityisesti tupakoinnin lopettamisen tukeen liittyen. Myös tupakoinnin aloittamisen ehkäisy on tärkeää. Kaupungin tavoitteena on ehkäistä nuorten nikotiinituotteiden kokeilut ja käytön aloittaminen.

Lasten ja nuorten mielenterveysongelmien kasvu on ollut suurta viimeisten vuosien aikana. Koronavuodet lisäsivät kansallisesti mm. yksinäisyyden ja ahdistuneisuuden tunnetta lapsilla ja nuorilla edelleen. Tämä on nähtävillä myös salolaisilla lapsilla ja nuorilla. Erilaiset mieliala- ja masennusoireet ovat kasvaneet ikäryhmissä jopa yli 10 % aikaisemmista tutkimuksista. Sosiaalinen ahdistuneisuus on noussut lähes 20 % aikaisemmista tutkimuksista 10 vuoden aikana. Kaikki oireilu ei kuitenkaan ole merkki mielenterveysongelmista, vaan kyseessä voi olla esimerkiksi reagoitua asioihin. Lähes puolet aikuisiän mielenterveysongelmista alkaa kuitenkin nuoruusiässä ja tästä syystä varhainen puuttuminen ja hoitoon ohjaaminen on tärkeää.

Kaupungin strategiaan on kirjattu mittareiksi: 1) koulukiusaamista kokeneiden osuus vähenee ja kaupunki sijoittuu kiusaamisen indeksissä parhaimpaan kymmenykseen kuntien joukossa ja 2) itsensä yksinäiseksi kokeneiden osuus vähenee ja kokemus itselle tärkeään ryhmään tai yhteisöön kuulumisesta kasvaa.

Asetettujen mittarien mukaisesti lasten ja nuorten koulu yhteisöön kuuluvuuden tunnetta pitää entisestään vahvistaa, samoin kuin toimenpiteitä kiusaamisen estämiseksi tulee edelleen kehittää. Itsensä yksinäiseksi kokevien lasten ja nuorten määrä on hieman laskussa, mutta heidät tulee löytää ja auttaa heitä löytämään ystäviä, ohjata heidät harrastusten pariin ja ennen kaikkea heitä tulee kuulla enemmän, niin heidän luontaisessa toimintaympäristössään kuin kotona.

Toimenpide 2: Tasataan alueellisia eroja jalkauttamalla ravitsemussuositukset varhaiskasvatukseen ja kouluihin

- Kirjataan ravitsemussuositukset varhaiskasvatussuunnitelmaan elokuusta 2022 alkaen ja koulujen opetussuunnitelmaan lukuvuodelle 2023-2024 kaupunkitason kirjauksina.
- Koulujen ruokakasvatussuunnitelmat tehdään monialaisena yhteistyönä
- Lasten ruokailujen alueelliset eroavaisuudet päiväkotien ja koulujen välillä tasaantuvat, kun tuetaan varhaiskasvatuksen ravitsemussuositusten jalkauttamista ja kouluruokailuun osallistumista sekä luodaan toimintamalli henkilökunnan kouluttamiseen
- mittari ja aikataulu: lasten ravitsemuksen ohjausryhmä määrittelee tarkemmin
- vastuutaho: lasten ravitsemuksen ohjausryhmä, sivistyspalvelut

Toteuma:

Lasten ja nuorten ravitsemusterveyden edistäminen

Kouluterveyskyselyn perusteella Salon 4.-5.-luokkalaisten ja 8.-9.-luokkalaisten sekä toisen asteen opiskelijoiden ravitsemusterveyden haasteita edelleen ja yhä kasvavassa määrin ovat riittämätön aamupala, valikoiva tarjottu lounaan hyödyntäminen ja hyvinvointia edistävien välipalojen puuttuminen tai niiden korvaaminen ratkaisulla, joiden vaikutukset terveyteen mietittyvät.

Kouluikäisten aamupalan väliin jättäminen tai koulussa jaksamisen kannalta riittämättömäksi jäävä aamiainen on perheiden vastuulla, mutta aamiainen toteutuu kodeissa vaihtelevasti. Aamupalan voimalla kuitenkin tehdään puolet koulupäivän työstä ja sen väliin jättäminen vaikuttaa monin tavoin keskittymiseen, työkykyyn ja mielialaan. Nuorten osuus, jotka eivät syö aamupalaa joka arkiamu, on 8-9 lk tyttöjen osalta kasvanut (50 % > 54 %) ja samanikäisten poikien osalta pienentynyt (43 % > 36 %) neljässä vuodessa. Sama huolestuttava kehitys on nähtävissä myös 4-5 -luokkalaisissa, joista 34 % ei syö säännöllisesti aamupalaa ennen kouluun lähtöä, kun koko Suomessa osuus on 30 %. Aamupalan väliin jättävien lasten ja nuorten osuus on huolestuttavan suuri ja syömättömyys vaikuttaa negatiivisesti heidän jaksamiseensa ja mielialaansa.

Välipalan tarjoamisessa Salon kouluissa ei ole tällä hetkellä yhtenevää, suosituksia vastaavaa toimintamallia. Kouluruokailusuosituksen mukaan oppilaille tulisi lounaan lisäksi järjestää mahdollisuus maksuttomaan ja ravitsevaan välipalaan, jos koulupäivä matkoineen kestää yli kolme tuntia koululounaan jälkeen.

Lasten ja nuorten lounasruokailussa noudatetaan ravitsemussuosituksia ja Salossa tarjotaan myös sydänmerkkiaterioita. Varhaiskasvatuksen ateriat ja koululounas pyritään tarjoamaan sellaisessa ruokailuympäristössä, joka olisi kokonaisvaltaisesti ruokailusuositusten mukainen. Silti etenkin isommissa kouluyksiköissä suositusten saavuttaminen on haastavaa ja koulupäivän rakenne koulukuljetustarpeineen ei juurikaan voi joustaa. Kouluterveyskyselyssä ammattilaisten valmistaman ja kolmanneksen päivän ravintotarpeesta tarjoavan täysipainoisen aterian kaikki osat ilmoittaa nauttivansa vain harva koululainen.

Lounaan syömisen osalta tilanne on kuitenkin aamupalan syömistä parempi ja koko Suomen lukuihin verrattaessa huomattavasti parempi. Koko Suomessa 8-9 -luokkalaisista koululounasta ei syö päivittäin 38 % nuorista, kun Salossa vastaava luku on 22 %. Koululounaan makua pidetään myös hyvänä, sillä Salossa lähes puolet nuorista ja lähes 70 % 4-5 -luokkalaisista on sitä mieltä, että lounas on maultaan hyvää, kun koko Suomen vastaavat osuudet ovat 39 % ja 57 %. Salonkin osalta luku on kuitenkin pienentynyt, minkä ruuan hintojen nousu ja siitä aiheutunut ruokalistojen sisältöjen muutos on saattanut aiheuttaa.

Alakoulujen oppilaat saavat Salossa ruokailutilanteessa tukea ja ohjausta lasten mukana esimerkkiruokailevilta opettajilta ja koulun henkilöstöltä. Yläkouluissa kouluruokailun valvonnan ja ohjauksen käytännöt vaihtelevat koulukohtaisesti sovittujen käytänteiden mukaan.

Koulupäivän aikaisten ruokailujen ja ravitsemuksen kehittämisen yhteistyössä keskeistä on myös osallistava yhteistyö ja koulupäivän aikaiseen ruokailuun liittyvä tiedottaminen ja viestintä lasten ja nuorten sekä heidän kotien kanssa. Oppilaiden osallistaminen kouluruokailun kehittämiseen vaihtelee koulukohtaisesti. Parhaillaan Salossa päiväkotien ja koulujen ruokailusta kerätään palautetta pääasiallisesti Jamix-menu - ruokalistasovelluksen tai ravitsemispalvelujen sivustolle linkitetyn Jamix-verkkosivuston kautta. Palautetta saadaan kuitenkin vain vähän.

Koulupäivän aikaiseen ruokailun kehittämistyötä tehdään ja edellä mainittuja haasteita ratkotaan moniammatillisesti ja eri toimialojen edustajien kesken Salossa syksyllä 2023 alkaneessa Tervettä kasvua - hankkeessa. Varsinais-Suomen hyvinvointialue osallistuu kaupungin kanssa hankkeeseen, jonka tavoitteena ehkäistä lasten ja nuorten ylipainoa ja lisätä yhteistyötä lasten ja nuorten ruokakasvatuksessa ja ravitsemusterveyden edistämisessä. Hanketta toteutetaan lokakuuhun 2025 asti STM:n rahoituksella. Hankkeen toteuttajina valtakunnallisesti ovat Ruokakasvatussyhdistys Ruukku ry, Itä-Suomen yliopisto ja Suomen Sydänliitto.

Tervettä kasvua -hankkeesta Salolle nimettyjen mentoreiden ohjaamana on käyty keskustelua lasten ja nuorten ravitsemushyvinvoinnin haasteista ja tarpeista varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja perusopetuksen kanssa yhteisesti toimivien lukio-oppilaitosten kanssa.

Yhteistyötä on aloitettu etenkin kouluruokailuun liittyvien kunnan eri toimialojen ja Varhan alaisuudessa toimivan ravitsemusterveyden edistämisen tarpeita ja toiveita kartoittaen. Hankkeessa tarkastellaan kokemuksia yhteistyökuntien kokeilemista ja hyväksi havaituista toimintamalleista ja kartoitetaan Saloon sopivia monialaisen ja toimialojen välisen yhteistyön muotoja ja kehittämiseen tarvittavan työn resurssintapoja. Lisäksi tarkastellaan lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä kanssa tehtävän osallistavan yhteistyön muotoja. Kaupungin ja hyvinvointialueen kesken tehtävää kehittämissyhteistyötä ja täydennyskoulutusta suunnitellaan yhteistyössä hankkeen tarjoaman valtakunnallisen koulutuksen kanssa. Myös jo aiemmin varhaiskasvatukseen laaditun ruokakasvatussuunnitelman tapaan perusopetukseen on tarkoitus laatia oma ruokakasvatussuunnitelma hankkeen yhteistyöverkoston yhteistyönä.

Toimenpide 3: Lasten ja nuorten lihavuuden ehkäisy poikkihallinnollisin toimenpitein

- Lasten ja nuorten ravitsemuksen ohjausryhmä kirjaa tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset tarkemmin
- Ehkäistään lasten ja nuorten ylipainoa jatkamalla liikuntaneuvonta- ja liikuntaryhmälähetekäytäntöjä ja elintapaohjausta.
- Terveydenhuollon ammattilaiset tunnistavat lihavuuden kehittymisen varhaisvaiheessa ja ottavat elintavat puheeksi perheitä tukevalla tavalla.
- mittari ja aikataulu: kouluikäisten lasten ja nuorten lihavuus vähenee vuoden 2024 loppuun mennessä, terveystietojen pituus/paino ja BMI-mittarit, kouluterveyskyselyjen tulosten muutos 2019, 2021 ja 2023
- vastuutaho: lasten ravitsemuksen ohjausryhmä, terveystietojen palvelut, liikuntapalvelut

Toteuma:

Ylipainotietoja ei Salon osalta ikävä kyllä ole saatavilla Finlapset -rekisteriseurannan kautta minkään ikäryhmän osalta (2-6 v., 7-12 v. ja 13-16 v.). Kouluterveyskyselyssä ylipainoa ei alakouluikäisten osalta kysytty eli tietoa on saatavilla ainoastaan 8-9 -luokkalaisten ja vanhempien osalta. 8-9-luokkalaisten ylipainoisten osuus on poikien osalta pysynyt 4 vuoden ajan lähes ennallaan siten, että noin viidennes pojista on ylipainoisia. Tytöissä on vähemmän ylipainoisia ja osuus on neljässä vuodessa laskenut muutamia prosentteja n. 18 %:sta n. 16 %:iin. Yhteensä n. 18 % nuorista on Salossa ylipainoisia ja luku on lähes sama kuin valtakunnan keskiarvo.

Vuoden 2023 kyselyssä kysyttiin toista kertaa kokevatko nuoret painonsa sopivaksi ja tältä osin syytä huoleen on myös, sillä 43 % 8-9 -luokan pojista vastasi, ettei koe painoaan sopivaksi ja pojat ohittivat tytöt vuoden 2021 kyselyyn verrattaessa luvun kasvettua 5 prosentilla. Tytöistä 42 % ei kokenut painoaan sopivaksi. Koko Suomen osalta luku oli 39 % (2023).

Tavoite 3.3. Lisätään lapsiperheiden, lasten ja nuorten hyvinvointipalvelujen saavutettavuutta

Toimenpide 1: Kehitetään pienten lasten ja perheiden päivittäisen liikkumisen mahdollisuuksia

- Liikuntaan tutustuminen varhaiskasvatuksessa eri hankkeiden kautta (esim. Ihanasti pihalla -malli pysyväksi toimintatavaksi). Liikuntaa lähiympäristössä eri vuoden aikoina, kulttuuripolkuja, luontoliikuntaa ja ulkona liikkumisen lisäämistä kehitetään ja toteutetaan moniammatillisesti.
- perheiden liikuntaneuvontaa kehitetään moniammatillisesti
- mittari ja aikataulu: päiväkotiryhmien varhaiskasvatussuunnitelma sisältää myös laaditun liikuntasuunnitelman, jota arvioidaan säännöllisesti koko valtuustokauden ajan
- vastuutaho: varhaiskasvatuspalvelut, vapaa-aikapalvelut, yhteistyö hyvinvointialueen kanssa

Toteuma:

Liikuntaneuvontaan tuli vuoden 2023 aikana 32 alle 12 -vuotiasta lasta. Lapsia ohjautui neuvontaan läheteellä kouluterveyshoitajan, perheneuvolan, lääkärin, fysioterapeutin ja terveydenhoitajien lähettäminä. Kaikissa tapauksissa neuvontaan osallistui lapsen kanssa osa lapsen perheestä tai koko perhe joko suoraan tai välillisesti.

Päiväkotiryhmissä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona liikuntasuunnitelman mukaisesti. Liikunta on mukana päiväkotiarjen toiminnoissa esim. siirtymätilanteissa.

Toimenpide 2: Lisätään matalan kynnyksen kulttuuri- ja nuorisopalveluiden ja perheiden palveluiden tarjontaa ja niistä tiedotusta kohderyhmää kuunnellen

- Järjestetään matalan kynnyksen kulttuuripalveluja sekä mahdollisuuksia lasten ja nuorten itse tuottamalle taiteelle ja kulttuurille
- Kohdennetaan tiedotusta suoraan lapsille, nuorille ja perheille
- Lisätään kulttuuriharrastusten ja -palveluiden saavutettavuutta esim. toteuttamalla kulttuurikasvatussuunnitelmaa päiväkodeissa ja kouluissa sekä toteuttamalla harrastustoimintaa Saavutettava taideharrastus -merkin periaatteiden mukaisesti kulttuuripalveluissa, kansalaisopistossa ja musiikkiopistossa

- mittarit ja aikataulu: Ko. kulttuuripalvelujen toteutukseen varataan riittävät resurssit vuosittain ja resursseja pyritään kasvattamaan.
- vastuutaho: sivistyspalvelut
- Toteutetaan laadukasta avointa nuorisotyötä.
mittari: Valtakunnallisen toiminnassa mukana olevien nuorten kyselyn tulokset Salon osalta verrattuna muiden kuntien tuloksiin.
vastuutaho: nuorisopalvelut
- mittari ja aikataulu: ennaltaehkäisevän perhetyön toiminnot jatkuvat vähintään nykyisessä laajuudessaan HVA uudistuksen jälkeen ja niitä kehitetään edelleen yhteistyössä kaupungin toimijoiden kanssa
- vastuutaho: sosiaalityön perheiden palvelut, terveyspalvelut, sivistyspalvelut

Toteuma:

Avoin nuorisotyö

Avoin nuorisotilatyö on ennaltaehkäisevää ja kasvatuksellista, nuorten hyvinvointia edistävää matalankynnyksen vapaa-ajanpalvelua. Nuorisotyön avointa nuorisotilatyötä toteutetaan alueellisesti melko kattavasti joko kaupungin omana työnä tai sopimuksellisesti paikallisten asukasyhdistysten, järjestöjen tms. kanssa. Koronavuosien jälkeen avoimen nuorisotiloilla käyntikertojen määrä on ollut nousussa tasaiseen tahtiin, vaikka lasten ja nuorten määrä on Salossa laskusuunnassa. Vuonna 2022 avoimessa nuorisotilatoiminnassa oli nuorten käyntikertoja yhteensä 22 379 ja vuonna 2023 käyntikertoja oli 23 300.

Vuonna 2023 Salon kaupungissa nuorisotyön toimintakenttä laajeni koskettamaan myös perusopetuksen yläkouluja, joissa kolmessa yläkoulussa oli ns. oma nuorisiohjaaja ja yhdessä yläkoulussa osa-aikainen nuorisiohjaaja toteuttamassa taidepainotteista koulunuorisotyötä. Kouluissa tehtävän nuorisotyön tavoitteena on vahvistaa koulujen yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistämistä nuorisotyön menetelmin sekä olla linkkinä mielekkääseen vapaa-aikaan. Koulussa työskentelevät nuorisiohjaajat toimivat yhteistyössä koulun muun henkilökunnan kanssa.

Avoimessa nuorisotyössä vuoden 2023 osalta valtakunnallinen vertailu on jäänyt tekemättä kyselyn järjestäjäorganisaation taholta (Kanuuna -verkosto). Nuorisotilakyselyn tuloksia on verrattu Salon tuloksiin 2022.

- Voin olla turvallisesti oma itseni nuorisotilalla. Salo 4,5/2023, 4,5/2022
- Nuorisotilalla tunnen kuuluvani porukkaan. Salo 4,4/2023, 4,4/2022
- Nuorisotyöntekijät kohtelevat nuoria reilusti. Salo 4,6/2023, 4,5/2022
- Olen havainnut kiusaamista nuorisotilalla. Salo 2,3/2023, 2,2/2022
- Nuorisotilan ilmapiiri on hyvä. Salo 4,4 / 2023, koko maa 4,4 /2022
- Nuorisotilani aukioloajat ovat sopivat. Salo 4,1 /2023 koko maa 4,0/2022
- Koetko, että sinua on kohdeltu epäreilusti nuorisotilalla. En koe Salo 89,8 % / 2023, koko maa 89 %/2022

Kulttuuripalveluiden ja kansalaisopiston matalan kynnyksen toiminta

- Alettu toteuttaa Vauvaperjantai-näytöksiä Teatteriluokassa vauva- ja taaperoperheille. Neljässä esityksessä paikalla yhteensä 103 katsojaa yleisömaksimin ollessa 120. Maksuton sisäänpääsy mahdollistettu Näkkäri-kortilla.
- Matalan kynnyksen maksuttomia kulttuuripalveluita on edelleen järjestetty mm. kirjastoissa satutuntien ja lastenesitysten myötä ja myös lomaviikkojen maksuttomiin liikuntahalli- ja ulkotapahtumiin on tuotettu edelleen myös kulttuurisisältöjä.
- Lasten lauantai -esityksiin maksuton sisäänpääsy Näkkäri-kortilla (Näkkäri-kortteja lainattu 60 kertaa vuoden aikana)
- Piritan taidetalon näyttelyihin on suunniteltu maksuttomia opastuksia koululais- ja päiväkotiryhmille kulttuurikasvatussuunnitelma Nappulan syventävinä sisältöinä.

Mahdollisuudet lasten ja nuorten itse tuottamalle taiteelle

- on luotu mahdollisuuksia taiteen tekemiseen ja sen esille tuomiseen taidepajoissa ja näyttelyissä mm. Lastenkulttuurin maaliskuun, Taiteiden Yän sekä lomaviikkojen ohjelmatoiminnan yhteydessä.

Pajoissa ja kampanjoissa tuotettua lasten ja nuorten taidetta on tuotu yleisön nähtäville mm. kirjastossa, kulttuuripalveluiden ja kansalaisopiston tiloissa sekä kaupungintalolla.

- Hermannin koulussa toiminut koulutaiteilija on mahdollistanut yläkoululaisille uusia tapoja taidetoimintaan osallistumiseen.
- Kulttuuripalveluissa työskenteli kesäkuussa kaksi kesämuusikkoa, jotka tuottivat musiikillisia elämyksiä kuukauden aikana yhteensä noin 1000 kuulijalle.
- Musiikkiopistossa oppilasilloja ja konsertteja järjestettiin vuoden 2023 aikana yhteensä 64. Lisäksi musiikkiopiston oppilaita on esiintynyt kaupungin eri tilaisuuksissa ja musiikkiopiston some-kanavilla.
- Teatterikoulun lasten ja nuorten ryhmät ideoivat, improvisoivat ja kirjoittivat itse viisi esitystä ja kaksi lyhytelokuvaa. Kaikkiaan ensi-iltoja oli yhteensä yhdeksän. Esityksissä kävi yhteensä reilut 900 katsojaa. Esityksiä suunniteltiin ja toteutettiin lisäksi erityislasten ja -nuorten ryhmissä sekä Tadaa!-monitaiteellisilla kesäleireillä.

Tiedotuksen kohdentaminen

- Neuvoloissa jaettavaan 2-vuotiaiden kirjastokasseihin sisällytetty myös tiedotusta kulttuuripalveluista.
- Varhan lasten ja perheiden palveluiden esim. varhaisen perhetyön kanssa tehty yhteistyötä yleisön saavuttamiseksi
- Lasten ja nuorten kulttuuri-toiminnasta tiedottamiseen oma verkkosivu missä kootusti tarjontaa
- Lasten ja nuorten kulttuuriharrastamiseen (kansalaisopisto, musiikkiopisto ja kulttuuripalvelut) liittyvää tiedotusta ja näkyvyyttä esimerkiksi Lasten oikeuksien viikolla kaupungin sosiaalisen median kanavissa
- 2 kertaa vuodessa Wilma -viestit kansalaisopiston palveluista. INFO TV uutena viestintäkanavana mm. lasten kuvataidekoulun ja käsityökoulun näyttelyistä, tanssikoulun tanssinäytöksistä ja teatterikoulun esityksistä. Kansalaisopiston uutiskirjeessä (6 kpl vuodessa) huomioitu lapset ja nuoret.
- Pride -tapahtuma elokuussa, harrastemessut yläkoululaisille, messut ulkomaalaisille opiskelijoille, jäitkö ilman opiskelupaikkaa tapahtuma Voimalassa
- Harrastusmessuilla esillä olleita julisteita lähetettiin yläkoulujen opettajille sähköpostitse, jotta nämä voivat printata niitä luokkiensa seinille ja mainostaa TPO-kursseja valinnaisryhmiensä oppilaille
- Kuvataiteen, käsityön, tanssin, teatterin ja sirkuksen oppilaiden vanhemmille on pidetty yhteinen vanhempainilta ja toimitettu materiaali taiteen perusopetuksen luonteesta, sen toteuttamisesta Salon kansalaisopistolla sekä mahdollisuudesta tallentaa opinnot Koski-tietovarantoon

Kulttuuriharrastusten saavutettavuus

- Kulttuurikasvatussuunnitelmassa esitelty kulttuuriharrastuksia mm. musiikkiopiston oppilaiden toteuttamalla varhaiskasvatukseen suunnatulla Soitinkaruselli-kiertueella, teatterikoululaisten 2-luokkalaisille suunnatuissa teatteriesityksissä sekä yläkoululaisten harrastusmessuilla.
- Musiikkiopiston saavutettavuutta on pyritty edistämään kevennetyllä valintamenettelyllä (videohaku ja vapaiden oppilaspaikkojen täyttäminen ilmoittautumisjärjestyksessä). Yksilölliset opetussuunnitelmat mahdollistavat erilaisten oppijoiden myönteiset oppimiskokemukset.
- Lapsen oikeuksien viikolla maksuton kaverikerta useilla lasten kursseilla
- Osa kansalaisopiston opiskelijoiden esityksistä on ollut pääsymaksuttomia.
- Kansalaisopisto on toteuttanut lukuvuoden aikana 15 maksutonta taidekerhoa (kuvataide, käsityö ja teatteri) alakoulujen ja yläkoulujen yhteyteen Nuorisotoimen Mun juttu -hankkeessa.
- Maahanmuuttajalasten osallistumista taiteen perusopetuksen opintoihin on tuettu etsimällä heille taloudellista tukea kurssimaksuihin. Etenkin ukrainalaisille lapsille ja nuorille on saatu tukea.
- Opetusryhmissä on lasten kanssa yhdessä laadittu ryhmässä toimimisen säännöt.
- Erityistä huomiota tarvitsevien oppilaiden esteetöntä osallistumista ja mukavuutta opetustilanteessa on pohdittu ja korjattu vanhempien kanssa yhdessä.

Yleisissä kulttuuripalveluissa on saatu lisäresursseja toimenpiteisiin työllistetyin ja opiskelijoiden työpanoksen myötä, myös määrärahoja erityisesti tiedotukseen on saatu kasvatettua. Ennaltaehkäisevä perhetyö on siirtynyt Varhan vastuulle. Yhteistyötä ei ole koordinoitusti tehty, mutta satunnaisesti on. Yhteistyön laajenemiselle lienee mahdollisuuksia vuonna 2024, kun Varhan perustoiminnot ovat järjestäytyneet.

Työikäiset

Tavoite 3.4. Työikäiset tunnistavat oman hyvinvointinsa kehityskohteet ja kantavat vastuuta omista valinnoistaan

Toimenpide 1: Elintapaohjaus säilyy vähintään nykyisellä hyvällä tasolla Salon kaupungin asukkaille

Salossa ollaan elintapaohjauksen eri käytännöissä monessa eri asioissa edelläkävijöitä ja kaupungissa on kehitetty monia uusia käytäntöjä, jotka ovat vakiintuneet ja joiden jatkuminen hyvinvointialueuudistuksen jälkeen edistää kuntalaisten hyvinvointia.

- Tavoite ja mittari: Elintapaohjaus säilyy Salossa nykyisellä hyvällä tasolla HVA uudistuksen jälkeen. Mittarina esim. diabetesasiakkaiden määrä, eri aihealueiden ryhmätoimintojen määrä ja osallistujat, liikuntaneuvottavien määrä, asiakkaiden mahdollisuus osallistua ryhmiin säilyy entisellään
- Vastuutaho: terveystalvelut, liikuntapalvelut, hyvinvointikoordinaattori

Toteuma:

Vuoden 2023 alussa tulleen hyvinvointiuudistuksen myötä elintapaohjaus siirtyy kokonaan Varhan tuottamaksi palveluksi. Kaupungin liikuntapalvelut vastaa liikuntaneuvonnasta osana Varhan elintapaohjausta sekä tuottaa liikuntaneuvontapalvelua omana erillisenä palveluna. Liikuntaneuvontaan ohjaututaan Varhan terveydenhuoltohenkilökunnan tekemän liikuntaneuvontalähetteen kautta. Kaikkiaan uusia neuvonta – asiakkaita tuli vuoden 2023 aikana 173, joista työikäisten osuus on reilu 1/3 osaa. Ikääntyneiden osuus liikuntaneuvonta asiakkaista on selvästi suurin. Uutena liikuntaneuvonnan palveluna käynnistettiin yläkouluikäisille koulu pt (personal trainer) palvelu. Tätä kautta 31 nuorta osallistui liikuntaneuvontaan.

Liikuntaneuvonnan kautta asiakkaita ohjattiin myös suoraan liikuntaneuvottaville erikseen tarkoitettuihin ohjattuihin liikuntaryhmiin (kuntosali ja vesijumppa), joissa käyntikertoja vuoden aikana kertyi 527.

	2021	2022
Koko maa	6,7	6,8
Hämeenlinna	7,8	7,9
Kotka	8,2	8,3
Kouvola	9	9,2
Mikkeli	7,6	7,8
Rauma	6,3	6,5
Salo	7,7	7,9
Seinäjoki	6,4	6,5

Taulukko 10. Erityiskorvattaviin lääkkeisiin diabeteksen vuoksi oikeutetut, % väestöstä (Sotkanet)

Diabetesta sairastavien määrä on nousussa koko valtakunnassa ja myös Salossa ja reilun prosenttiyksikön valtakunnan tasoa korkeammalla.

Toimenpide 2: Digipalvelujen kehittäminen, esim. Omaolo sekä muut sähköiset terveystarkastukset ja etävalmennukset

- Omaolo jalkautetaan enemmän terveystarkastuksiin ja asiakkaiden tietoisuus erilaisista sähköisistä palveluista kasvaa. Sähköiset tarkastukset ohjaavat asiakkaan riittävän varhaisessa vaiheessa jatkohoitoon, jos tarkastuksen tulosta osoittaa esim. riskiä sydänsairauksiin, alkavaa metabolista oireyhtymää tai mielenterveyden haasteita
- Monipuolinen Terveyskylä toimii luotettavana tiedon jakamisen kanavana kuntalaisten avuksi
- Erilaiset verkkokurssit antavat vinkkejä ja tukea esim. pitkäaikaissairauksien sekä muuhun omahoitoon
- Etäohjattua liikuntaa ja perhevalmennusta sekä painonhallintaa voidaan kehittää edelleen
- Terveyschat pysyy matalan kynnyksen kanavana tavoittaa terveydenhuollon ammattihenkilöitä,
- Mittari: Kaupungin toimijoilla on mahdollisuus osallistua erityisesti niiden sähköisten palvelujen kehittämiseen, joissa hyvinvointitavoitteet ovat hyvinvointialueen ja kaupungin yhteisiä
- Vastuutaho: Terveystalvelut ja terveyden edistämistä tukevat kaupungin palvelut

Toteuma:

Toimenpide on Varhan hallinnoimaa toimintaa. Kaupungin toimijoilla ei ole tietoa, miten digipalvelut Varhassa toimivat ja ovat edenneet ja kehittymässä. Palvelutietovarantoon perustuvan Tarmoa-pilotin osalta kunnille ja järjestöille on tarjottu tietoa ja koulutusta.

Tavoite 3.5 Työnhakijoiden työ- ja toimintakyvyn paraneminen ja työllistyneiden osuuden kasvu

Toimenpide 1: Työllisyyden kuntakokeilun avulla tavoitetaan ensisijaisesti hyvinvointipalvelujen tarpeessa olevat työnhakijat. Laaja yhteistyö sosiaali- ja terveystietopalveluiden kanssa jatkuu tavoitteena moniammatillinen kuntoutus kohti avoimia työmarkkinoita sekä työkyvyn arviointia.

- mittarit: Kuntakokeilussa määritellyt sekä jatkuvan oppimisen hankkeeseen osallistuneiden asiakkaiden määrä ja jatkosuunnitelmien toteutuminen.
- aikataulu ja vastuutaho: Kuntakokeilu on käynnissä vuoden 2024 loppuun asti, jatkuvan oppimisen hanke v. 2022 loppuun. Vastuussa kaupungin työllisyyspalvelut ja kansalaisopisto.

Toteuma:

Työvoimapalveluissa kaikkien työnhakijoiden kanssa päivitetään työnhakusuunnitelma vähintään kolmen kuukauden välein ja useimmiten se tehdään kasvotusten. Erityisesti kotoutujien, nuorten ja vaikeimmin työllistyvien asiakkaiden palvelussa painotetaan kasvokkain tapahtuvaa ohjausta, jolloin se on vaikuttavampaa. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta ja laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta (TYP) velvoittaa työvoimaviranomaisen, sosiaali- ja terveystietopalvelut sekä Kelan tiiviiseen yhteistyöhön, mikäli asiakkaan työllistyminen edellyttää palvelujen yhteensovittamista. Työllisyyden kuntakokeilussa on hyvinvointialueuudistuksesta huolimatta saatu pidettyä tiivis yhteistyö asiakastyössä, vaikkakin siinä on ollut vuonna 2023 useita selviteltäviä asioita ja kuntouttavan työtoiminnan määrässä tapahtui selvää laskua. Monialaiset palvelut löytyvät edelleen saman katon alta Waltissa, jossa tehdään edelleen myös pitkäaikaistyöttömien työkykyarvioita.

Toimenpide 2: Moniammatillisen yhteistyön ja palveluohjauksen avulla parannetaan työnhakijoiden työllistymisen mahdollisuuksia tavoitteena työllistyneiden osuuden kasvu.

Toteuma:

Salon pitkäaikaistyöttömien määrässä tapahtui kevääseen asti laskua, jolloin määrä (498) oli pienimmillään vuosiin. Tämän jälkeen positiivinen kehitys pysähtyi ja kääntyi lievään kasvuun, mikä osaltaan selittynee syksystä alkaen vaikeutuneella työllisyystilanteella. Nuorten työllisyyden palveluja on kehitetty erityisesti Ohjaamon ja työllisyysuhanke Väylän (ESR, 2021-2023) avulla. Syksyllä 2023 myös nuorten ja vieraskielisten työnhakijoiden työttömyys lähti kasvuun. Keväästä 2023 alkaen ukrainalaiset työnhakijat siirtyivät Salon kuntakokeilun asiakkuuteen ja loppuvuodesta kohderyhmää oli jo noin 300 asiakasta. Ukrainalaisten osalta tehdään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa, erityisesti paikallisten koulutustoimijoiden rooli on ollut merkittävä kotoutumis- ja ammatillisten koulutusten osalta.

Toimenpide 3: Jatkuvan oppimisen hanke maahanmuuttajataustaisille työnhakijoille

Toteuma: Hanke on päättynyt vuoden 2022 lopussa.

Tavoite 3.6 Maahanmuuttajat kotoutuvat Saloon ja heidän hyvinvointinsa on valtaväestön tasolla

Toimenpide 1: Maahanmuuttajien kotouttamisohjelman 2020-2024 toteutuminen

- Toimitaan ohjelmassa asetettujen kehittämistavoitteiden mukaisesti. Kehitetään lisäksi esim. seuraavia toimenpiteitä:
  - Perusopetusikäisten valmistavaan opetukseen osallistuneiden joustavaa perusopetukseen siirtymistä kehitetään
  - Kansalaisopiston vapaan sivistystyön kurssitarjonta tehdään paremmin tutuksi maahanmuuttajille.

Lisäksi monikulttuuriset tapahtumat ja työpajat sekä taiteen ja kulttuurin keinot niissä kulttuuri-identiteetin säilymisen tukena ja tuomaan vierasta tutuksi kantasuomalaisille.

- Aikuisten perusopetuksen alku- ja päättövaiheen koordinaation parantaminen
- Järjestetään liikuntaryhmiä maahanmuuttajille
- mittarit: Kotouttamisohjelman kehittämistoimenpiteiden toteutumista seurataan vuosittain ohjelman laadinnasta vastanneen työryhmän toimesta.
- vastuutaho: kotouttamisohjelman työryhmä, työllisyyspalvelut, sivistyspalvelut

Toteuma:

Hyvinvointialueiden aloittaessa toimintansa vuoden 2023 alussa siirtyi maahanmuuttajien kotouttamisen kokonaisvastuu kaupungeille. Mainitun sosiaali- ja terveystyöryhmien uudistuksen myötä Salon kaupunki joutui päivittämään maahanmuuttajien kotouttamisohjelman ja uusi Salon kaupungin kotoutumisen edistämisen ohjelma hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa helmikuussa 2024.

Uusi ohjelma määrittelee, miten kunnan peruspalveluissa huomioidaan maahanmuuttajat, miten kunta hoitaa maahanmuuttajien ohjauksen ja neuvonnan sekä miten edistetään maahanmuuttajien viihtymistä ja hyvän elämän rakentamista Saloon. Uusi kotoutumisen edistämisen ohjelma on voimassa nykyisen valtuustokauden loppuun 30.5.2025.

Kuva 7. Kansainvälisille opiskelijoille ja heidän perheilleen järjestettiin joulun alla piparileivontailta

Vuonna 2023 Salon kaupungilla lähdettiin suunnittelemaan ja toteuttamaan monia maahanmuuttajien hyvinvointia edistäviä asioita:

- Kaupunki palkkasi kesäkuussa 2023 määräaikaisen maahanmuuttokoordinaattorin, joka yhdessä kaupungin eri palvelualueiden kanssa suunnittelee ja toteuttaa maahanmuuttajien kotoutumista edistäviä toimenpiteitä.
- Kansainvälisille opiskelijoille on perustettu suomen kielen keskusteluryhmä ja uusia vapaamuotoisia kohtauspaikkoja on suunnitteilla.
- Kiintiöpakolaisille järjestettiin apua muuttokriisistä johtuvien mielenterveyden haasteisiin.
- Ukrainalaispakolaisille tarjottiin ohjaus- ja neuvontapalveluja heidän siirtyessä kuntalaisiksi. Ukrainalaisia varten aloitettiin yhdessä Varhan ja muiden sidosryhmien kanssa infotilaisuudet, joissa kerrottiin laajasti eri palveluista.

Ikääntyneet

Tavoite 3.6. Ikääntyneiden yksinäisyyden ehkäisy ja toimintakyvyn ylläpitäminen

Toimenpide 1: Ikäkeskustoiminta jatkuu ja sitä pyritään laajentamaan yhteistyössä kaupungin eri palvelujen, hyvinvointialueen, yhdistysten, seurakunnan ja muiden toimijoiden kanssa.

- mittari: Ikäkeskustoiminnan jatkuminen ja kehittyminen hyvinvointialueuudistuksen jälkeen.
- vastuutaho: yhteisöpalvelut v. 2023

Toteuma:

Vuoden 2023 aikana ikäkeskustoimintaa jatkettiin valtion myöntämin perintövaroin 1.8.2023 alkaen. Tuolloin työnsä aloittaneen toiminnanohjaajan työsuhde on määräaikainen ja kestää 30.4.2025 asti. Yhtenä toiminnanohjaajan tehtävänä on selvittää, miten ikäkeskustoimintaa olisi mahdollista laajentaa eri puolille kaupunkia yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Toimenpide 4: Ikääntyneiden liikkumisen tukeminen ja kaatumisten ehkäisy

- Aktiiviseen elämäntapaan kannustaminen eri tahoilla ja liikuntaryhmistä tiedottamista aktiivisesti.
- Edullisten liikuntapalvelujen tarjoaminen (ikäntyneiden ohjattu liikunta ja ikääntyneille soveltuvat liikuntapaikat) ympäri kaupunkia yhteistyössä yhdistysten ja muiden tahojen kanssa
- vastuutaho: liikuntapalvelut
- mittari: kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät tapaturmat sekä lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä (Sotkanet) ja ikääntyneiden liikuntaan osallistuneet kaupungin ja kaupungin avustamien yhdistysten toiminnassa

Toteuma:

Vuoden 2023 aikana liikuntapalveluissa ikääntyneiden ohjatun liikuntatarjonnan käyntikertoja kirjautui 21098. Kehitys on suunnaltaan nousujohteinen. Pirteyttä Päiviin -vertaisohjattu toiminta jatkui edellisvuoden tapaan eri puolilla Salon aluetta. Liikuntapalvelut saivat paljon yhdistysvierailukutsuja, joissa aiheina olivat mm. kuntalaisten omatoimisen liikkumisen mahdollisuudet, ohjattu liikuntatarjonta, liikuntaneuvonta sekä liikkumisen merkitys terveydelle ja hyvinvoinnille. Uudet info-TV:t uimahallilla sekä Salohallilla paransivat liikuntapalveluiden tiedottamista.

Salon kaupunki on mukana Ikäinstituutin mentoroimassa Voimaa Vanhuuteen -ohjelmassa. Ohjelman puitteissa on perustettu poikkisektorinen työryhmä. Ohjelmaan liittyen liikuntapalvelut aloitti 75+ -ikäisille kotona asuville ikääntyneille suunnattuja Voima- tasapaino (Voitas) -tehokursseja. Kurssin alku- ja lopputestausten tulokset toimitettiin tiedoksi Ikäinstituutille.

Salon lonkkamurtumien määrä on pysynyt valtakunnan tasolla ollen 0,7 % vastaavan ikäisestä väestöstä 65 vuotta täyttäneillä, Varsinais-Suomen hyvinvointialueella osuus on 0,6 %. Liukuesteitä on jaettu maksutta palvelupisteistä 65 vuotta täyttäneille.

Yksi valtakunnallisen hyte-kertoimen tulosindikaattoreista on kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakso 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000:een vastaavan ikäiseen henkilöön. Tavoitetaso on 230 hoitajaksoa. Varsinais-Suomen hyvinvointialueella taso on laskenut ollen vuonna 2022 259 hoitajaksoa ja Salossa 280 hoitajaksoa, kun se koko valtakunnassa on ollut 344 hoitajaksoa.

Toimenpide 5. Vajaaravitseminen ja sen riski tunnistetaan ja tilanteen korjaamiseksi toteutetaan aktiivisesti toimenpiteitä

- Ikääntyneiden ravitsemuksen ohjausryhmässä tehdään suunnitelma ikääntyneiden ravitsemustilan systemaattisesta kartoittamisesta eri toimialoilla sekä laaditaan palvelupolku vajaaravitsemuksen ja vajaaravitsemuksen riskin korjaamiseksi.
- vastuutaho ja mittari: ikääntyneiden ravitsemuksen ohjausryhmä määrittelee

Ikääntyneiden ravitsemuksen yhteistyöryhmä on kokoontunut kahdesti vuoden aikana. Varhan ravitsemusterapeutti on toiminut työryhmän puheenjohtajana ja kaupungin hyvinvointikoordinaattori sihteerinä. Varhan toiminnassa ikääntyneiden ravitsemustilan arviointiin kehitettyä MNA-seulan käyttöä on pyritty lisäämään ja vakiinnuttamaan systemaattiseksi toiminnaksi.

Ikääntyneiden avointen lounaspaikkojen osalta on oltu yhteydessä Kaareen ja pyritty selvittämään avointa ruokailua Varhalle siirtyneissä toimipisteissä (Paukkulakoti, Halikkokoti, Perniön palvelukeskus), joissa ikääntyneet saivat ennen ruokailla. Asia on keskeneräinen.

Välittämisen verkosto, jossa toimijoina ovat kaupunki, seurakunta ja useat eri yhdistykset, jotka järjestävät palveluja ikääntyneille, on järjestänyt vuoden aikana neljä hyvinvointi-iltapäivää ikääntyneille. Syyskauden kolmen tilaisuuden teemana oli ikääntyneiden ravitsemus ja Voimaa ruuasta- hankkeen asiantuntija oli tilaisuuksissa luennoimassa, lisäksi jaossa oli erilaisia ikääntyneiden ravitsemukseen liittyviä esitteitä. Mielenkiinto asiaa kohtaan on ollut ikääntyneiden osalta merkittävää.

Kuva 8. Perniön ikääntyneiden hyvinvointi-iltapäivässä taukojumpataan

4 Salon hyte-työn haasteet ja vahvuudet 2023

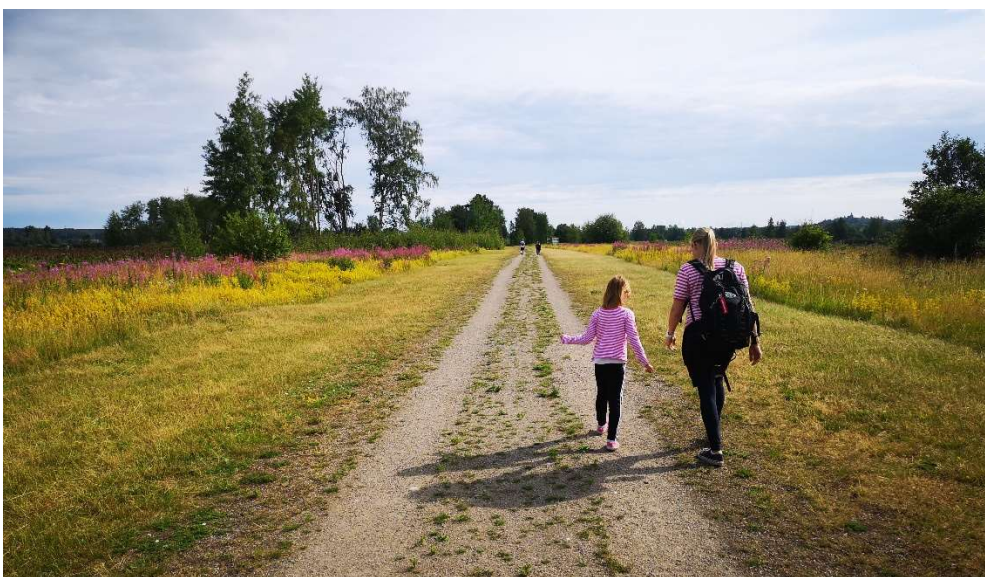
Kaupungin sisäinen hyte-työryhmä on määritellyt alla olevat haasteet ja vahvuudet.

Haasteet

- Lasten ja nuorten sähkötupakan voimakkaasti kasvanut käyttö sekä käyttöön liittyvät lieveilmiöt kouluympäristössä ja vapaa-ajalla
- Lasten, nuorten ja nuorten aikuisten ahdistuneisuuden, masentuneisuuden ja yksinäisyyden kasvu ja niiden aiheuttajat
- Käytöksellään oireilevat lapset ja nuoret kouluyhteisössä
- Säännöllisesti liikkuvien ja liikkumattomien lasten ja nuorten polarisaation kasvu sekä liikkumattomuuden yhteys ylipainoon ja muihin terveysongelmiin
- Perheiden ja vanhemmuuden tukeminen lasten ja nuorten liikkumattomuuteen, uneen, riittävään ravitsemukseen ja arjen rytmeihin liittyen
- Kävelyn ja pyöräilyn osuuksien kasvattaminen kulkumuotovalinnoissa, kevyen liikenteen väylien kattavuuden ja kunnossapidon kehittäminen, tarkkaa ja ajantasaista tietoa ei ole
- Esteettömyyden edistäminen ja esteettömyyssuunnitelman tekeminen
- Osallisuuden ja yhteisöllisyyden edelleen kehittäminen
- Toimiva yhteistyö yhdyspinnoilla hyvinvointialueen kanssa
- Kulttuurihyvinvoinnin edistäminen
- Kotoutumistyön vakiinnuttaminen osaksi kaupungin pysyvää työtä

Vahvuudet

- Salon vuosien 2021-2025 Ilmasto- ja ympäristöohjelma & Kohti hiilineutraalia Saloa 2035 - hanke sekä johdon koulutus
- Koulujen työrauhan edistämiseksi tehty työ
- Liikuntaneuvonnan hyvinvointialuetasolla tapahtuva kehittämissyhteistyö, jossa Salo mukana pilotoimassa
- Mielen hyvinvoinnin edistämistyön aloittaminen ja verkostoituminen sekä tutkimushankkeessa mukana olo pilottikuntana
- Maahanmuuttaneiden kotoutumisen edistämiseksi tehty hanketyö
- Ehkäisevän päihdetyön rakenteet ovat kunnossa
- Työllisyyden kuntakokeilun kokemukset auttavat TE-palvelu-uudistukseen valmistautumisessa
- Toimiva yhteistyö kaupungin ja yhdistysten välillä
- Tapahtumatoiminnan kehittäminen & kärkihanketyö
- Varhaiskasvatuksen Ihanasti pihalla -toimintamalli
- Koulunuorisotyö ja sen kehittäminen ja laajentaminen
- UNICEF Lapsiystävällinen kaupunki -toiminta ja suunnitelmat
- Salon jokirannan kehittämissuunnitelma hyväksytty

Kuva 9. Halikonlahden esteetön polku on suosittu eri-ikäisten ulkoilupaikka.

5 Liitteet

Liite 1. Vuoden 2023 talousarvion toimintatuottojen ja -menojen toteutuminen toimielinkohtaisesti

150

II Talousarvion toteutuminen

3. Toimintatuottojen ja menojen toteutuminen

Toimielinkohtainen toteutumisvertailu 2023, toimintatuotot (ulkoiset ja sisäiset)

Vastuualue	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma 31.12.2023	Poikkeama	Tot-%
Tarkastuslautakunta	0	0	0	0	0	***
Keskusvaalilautakunta	110 000	0	110 000	97 202	-12 798	88,4 %
Kaupunginvaltuusto	0	0	0	0	0	***
Kaupunginhallitus	3 848 150	7 360	3 855 510	4 368 381	512 871	113,3 %
Opetuslautakunta	4 637 390	74 990	4 712 380	5 837 924	1 125 544	123,9 %
Vapaa-ajan lautakunta	1 812 300	155 160	1 967 460	2 276 376	308 916	115,7 %
Kaupunkikehityslautakunta	54 905 248	-245 380	54 659 868	54 347 110	-312 758	99,4 %
Rakennus- ja ympäristölautakunta	1 426 300	1 150	1 427 450	1 383 193	-44 257	96,9 %
Vesilaitoksen johtokunta	9 287 200	-543 280	8 743 920	8 965 272	221 352	102,5 %
Toimintatuotot yhteensä	76 026 588	-550 000	75 476 588	77 275 458	1 798 870	102,4 %

Toimielinkohtainen toteutumisvertailu 2023, toimintakulut (ulkoiset ja sisäiset)

Vastuualue	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma 31.12.2023	Poikkeama	Tot-%
Tarkastuslautakunta	-113 710	0	-113 710	-68 452	-45 258	60,2 %
Keskusvaalilautakunta	-182 833	0	-182 833	-185 840	3 007	101,6 %
Kaupunginvaltuusto	-367 845	0	-367 845	-279 992	-87 853	76,1 %
Kaupunginhallitus	-15 159 552	-133 030	-15 292 582	-14 305 880	-986 702	93,5 %
Opetuslautakunta	-100 112 868	-725 620	-100 838 488	-102 446 611	1 608 123	101,6 %
Vapaa-ajan lautakunta	-14 376 611	-261 190	-14 637 801	-15 135 858	498 057	103,4 %
Kaupunkikehityslautakunta	-53 861 422	398 820	-53 462 602	-51 697 200	-1 765 402	96,7 %
Rakennus- ja ympäristölautakunta	-3 096 799	-5 570	-3 102 369	-2 877 886	-224 483	92,8 %
Vesilaitoksen johtokunta	-5 180 032	-118 410	-5 298 442	-5 367 338	68 896	101,3 %
Toimintamenot yhteensä	-192 451 672	-845 000	-193 296 672	-192 365 058	-931 613	99,5 %

Liite 2: Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä vuonna 2023

Puheenjohtaja, sivistysjohtaja Pia Stoor

Sihteeri, hyvinvointikoordinaattori Hilpi Tanska

Varhaiskasvatusjohtaja Anna Karlsson

Perusopetusjohtaja vs. Jaana Talvitie / Inkeri Lahti

Nuorisopalvelupäällikkö Johanna Paananen / Taina Laaksonen

Vapaa-aikajohtaja Antti Mattila

Liikuntasuunnittelija Virpi Lehto

Kulttuurituottaja Sini Lundgren

Kansalaisopiston rehtori Päivi Pölönen

Kaupunkikehitysjohtaja Mika Mannervesi

Kaavoitusinsinööri Lehtinen Leena

Suunnitteluinsinööri Laura Haonperä

Työllisyyspalveluiden esimies Minna Virta

Työhyvinvointikoordinaattori Kristiina Läntinen

Työsuojelupäällikkö Anne Liimatainen

Lehtori Fiia Lujasmaa

Kehittämissuunnittelija Saija Karnisto-Toivonen

Ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön koordinaattori Satu-Maarit Hilden 8/2023 >

Liimatainen Anne, työsuojelupäällikkö, henkilöstöpalvelut

Liite 3: Salon kaupungin hyvinvointiin liittyvät asiakirjat 2024 huhtikuussa

Kaupunkitason ohjelmat

Salon kaupunkistrategia 2023-2030
 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2021-2025
 Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma 2024-2025, *hyväksymättä, kaupunginhallitukseen 22.4.*
 Ilmasto- ja ympäristöohjelma vuosille 2021 – 2025
 Salon kaupungin ohjelma kotoutumisen edistämiseksi 2024-2025
 Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2021
 Mielenterveyden edistämisen suunnitelma vuosille 2024-2025, *hyväksymättä, käsitellään 2024 aikana*
 Kävelyn ja pyöräilyn kehittämisohjelma 2016
 Elinkeinopoliittinen ohjelma 2018-2026
 Asuntopoliittinen ohjelma 2030
 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, *hyväksymättä, käsitellään 2024 aikana*
 UNICEF Lapsiystävällinen kaupunki -toimintamalli

Sivistyspalvelut

Esi- ja perusopetuksen opiskeluhoitosuunnitelma
 Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toimintasuunnitelma
 Päihdekasvatus ja lasten / nuorten päihdeidenkäyttöön puuttuminen Salon kaupungissa 2019
 Varhaiskasvatuksen ja opetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat
 Varhaiskasvatussuunnitelma 2022
 Lukion opiskeluhoitosuunnitelma
 Liikkuva koulu ja Liikkuva varhaiskasvatus - ohjelmat
 Kulttuurikasvatussuunnitelma Nappula
 Kulttuuriohjelma, käsitellään 2024 aikana
 Saavutettava taideharrastus -toimintamalli

Elinvoimapalvelut

Työllisyyden kuntakokeilu 2021 alkaen
 Järjestelysuunnitelma julkisten työvoimapalveluiden toteuttamiseksi 1.1.2025 alkaen
 Salon kaupunkikeskusta 2030
 Joukkoliikenteen palvelutason kehittämissuunnitelma 2017-2020

Tekniset palvelut

Salon liikenneturvallisuussuunnitelma 2021